

Gwanjeličský

ŠLÁBIKÁŘ

wypracowaný

z naložení wel. Seniorátu gemerského

Eugen Reuss,

Šesté rozmnožené vydání.

V Rožnavě,
Tiskem Michala Kovácsa.

REVIZIA

Dr. Martin Luther.

Přiblížit se k vám království Boží.

—
E. S. Lukáše X. v. d.

Čís. přírůstku

Čís. inv. den.

Státní pedagogická knihovna
v Bratislavě

REVIZIA

A A B C Ć D Đ Ć

a a b c ċ d đ ċ

Q Q M N Ń O P S

l l m n ŋ o

l

A Á

a

r

И **Н**
о н а е в и

7.

j

ja, je, ju, aj, oj, ej, jo, jí, uj, já, je=jí,
o=je, u=ju, aj, ja.

8.

n

an, on=na, nu, ny, á=no, o=no, o=na, ja=
no, an=na, ji=ny, no=e, ne=jí, na já=na.

9.

m

ma=ma, mí=na, um, u=ny, má, má=
me, mo=je, on má um, o=na u=mí,
mi=mo ja=ny, mau, múj.

10.

r

o=ra=jí, ro=je, rá=je, rá=no, rá=ny,
rá=ny, mí=ra, ja=ro, má=ry, ra=je=no,
má=ri=a, roj.

11.

I'

lá=me, lo=je, lú=no, mišy ma=šau,
o=ra=ša, u=ja=ša, mi=lu=ji, na=lo=me=
ny, ne=mi=šy, luj, ul.

12.

W

wi=ra, wi=ša, no=wy, ro=wi=na, ja=
wo=ry, u=my=wa=ny, nowé wi=no, ma=
ša wi=ra, ma=šau wi=nu, woj, ná=woj.

13.

b

bi=je, be=re, o=bo=je, bi=šy, ne=be, ma=
ša ry=ba, bi=šé ba=ra=ny, bo=ro=wy,
rau=ba=ny, ba=ba ba=wi, boj, baj.

14.

P

pa=ne! pá=ra, pe=rau, piwo, pi=je,
mo=je pé=ro, mi=ša pá=wa, ry=by ša=
ša=ji, pá=no=wé pi=ji wi=no, ná=poj.

15.

f

fa=ra, fu=ja=ra, fi=a=la, rý=fy, fa=ra=on, u=fá=me, má=me bi=lau fi=a=ku.

16.

D

od, iid du=dy, ú=dy, ra=da, du=by, wa=da, do do=mu, bí=lé do=my, do=lu wo=dau, wo=da pa=dá, doj, dej, duj.

17.

t

ty, tu, tá=to, pa=ta, mh=to, bo=ty, na=du=ty, tu=pé to=po=ry, tau=la=wh, pá=tá mí=ra, ma=lá ru=ta.

18.

C

ce=na, ce=ky, ce=py, o=ce=lo=we, o=wo=ce ji=dá=me, ow=ce a ta=py, wi=ce rý=fú, ru=ce u=mh=we!

19.

f s

o=fa, so=wa, si=wá, si=to, bo=fá, su=dy, mi=fa, má=ko se=na, ma=so su=ro=wé, ue=má mo=ci ue=má si=ky, se=me=no sej! pa=se na kau=ce, nos, pes, o=wes.

20.

z

zi=ma, zy=wá, zau=fá, ka=zy, zo=ba=ji, o=zi=mi=na, za=ji=ce ma=ji zu=by, wo=zi=me se na wo=ze, za=bi=li=wo=ka.

21.

h

a=ha! ho=ra, há=by, hu=se=ta, ja=ho=dy, bo=fá no=ha, wo ko=wé ma=ji ro=hh, so=wa wo=lá u=hu! u=hu! ze=hy=ná se, ha=ku=zi, po=hy=buj! hej! hus, had, hyd.

22.

ch

u=cho, u=cha, chu=dy, do=ba, chy=ba
 po=cha=by, py=cha, pa=cha, rau=cha
 rau=cho, no=we, su=cha ha=ku=zi=na,
 cho=cho=ka=te ho=ku=by, o=rech.

23.

f

fo=pa, fau=pa, fu=ra= o=fo, by=fy, fau=
 fa, fau=fa, ja=fy ta=fy mau=fa bi=la,
 fu=ra ja=wo=ro=wa, na ne=bi ob=ka=fy,
 fuj, foj, fyj, maf, haf. fat.

24.

g

gu=ba, gu=ga, hu=sy ga=ga=ji, ge=de=
 on, ga=ka=mu=ta, ma=me hu=sy aj
 gu=na=ra, gaj=duj! ga=gor.

25.

e

me=chy, pe=na, po=we=do=my, ne=wa

do=mý, bě=da a ra=ta, ne=be bě=ka=wé,
za=jí=ce bě=ha=ji, na du=bě ha=ku=zy.

26.

I

a=le, lé=to, lé=ty, wú=le, ú=le, na=chý=
le=ný, ma=lo=wa=ný, le=lie mi=lá, or=
lo=wé i or=li=ce, ze=le=ná li=pa, da=
le=fé ho=ry, ma=lé mo=le lé=ta=ji se=
mo=ta=mo, lej.

27.

II

wy=ňa=ka, wú=ně wo=ni, ně=co má=lo,
ka=ně, fo=ně, ně=mý ne=po=wě=dá, hu=
ňá=tá ha=le=na, chu=do=ba ne=má pe=
ní=ze, ne=boj=se! mi=luj, ma=luj!

28.

III

dě=li, dě=di=na, di=ra, wo=di, wo=dy,
fu=ra do=be, dě=rawé o=dě=wy, ho=di=

ny cho=di, we=se=lé ho=dy, do=my na
dě=di=ně a na po=li dy=ňe, po=dě=fuj se!

29.

f

wy=fa=li du=ba, ti=cho te=fau wo=dy
fo=fu=ha bě=há, zau=fa=ti, te=la=ta ma=
jí tě=ko mě=fé, ha=tě se dě=ka=jí na
wo=dě, wi=tej!

30.

č

če=lo wy=so=fé, o=či si=wé, pe=če=né
ho=lu=by, ra=či no=ha, ra=či=ce i ra=
če, ka=či=ce se fau=pá, ča=py se mi=ňa=
jí, dau=fej, ne=zau=fej.

31.

ř š

řša=ty no=ři=me, na=řfe fo=řfe, pé=ro
pi=řfe, le=so=wé řřu=mi, řři=ro=lé řřu=dy,
řřz=ká fo=řfe=le, ře=no u=řřu=řfe=né, ři=
lá du=řfe po=če=fej, řřř=ko, nář, wář.

32.

Ž

až, že, žá=ci, že=le=zo, fá=že, ži=do=wé,
 ži=wi=ce, ža=ba pi=je wo=du, ži=to se
 do žau=pu wá=že, ry=ba že=re ži=ža=ly,
 na ji=né=ho ne=ža=kuj, žaf, žid, číž.

33.

Ř

ře=fa we=li=fá, mě=fé pe=ři=ny, ma=lé
 we=wě=ři=ce, ře=pa wa=re=na, mo=ře
 ssi=ro=fé, ma=lé o=re=chy, pi=fa ře=že,
 mí=rau mě=ři=me.

34.

ř l r

ml=ha, wl=ny, wi=tr wě=je, tr=ni pi=
 chá, fo=ffe pl=né ja=bl=fa=mi, sr=na bě=
 há po ho=re, ow=ce ma=ji wl=nu, fr=
 ti=ce ry=ji ze=mi, wy=fr=me=né wo=ly,
 hl=ta=wi wl=ci ěl=ěa=ji maso.

35.

Dž Dž

fa=dze wy=me=tá=me z fa=mi=na; wo-
du no=ši=me w fu=pè, wè=dře i džbá-
nu; na=wa=ři=me dž=ber pi=wa; jneħ
wa=li se do=ku wr=chem a po=wsta=ne
z nè=ho ğun=dža.

36.

o=tec a má=ti, to mo=ji ro=di=čo=wé;
o=tec i má=ti mi=ku=ji di=tè; o=ni mu
da=wa=ji ššá=ty, je=de=ni a pi=tí; o=ni
ho wy=cho=wá=wa=ji a wy=u=ču=ji, mu-
fi=te ro=di=ču mi=ko=wa=ti; co o=ni
ká=žau, či=ni=ti, co ne ká=žau, ne či-
ni=ti, a či se rádi u=či=te? my se rá-
di u=či=me, ne=bo ne=u=če=ny bý=wá
po=tu=pe=ny; le=ni=wé=ho ne=má=me
rá=di, a=le to=ho co se u=ši=ku=je rá-
di wi=di=me.

37.

tu máš pa=pir pé=ro a ka=ka=már,
ti=cho sed, pek=nè piš, na piš=me=ny

po-zor dej, čí=taj, počtuj, pil=ně piš
 na=u=číš se co ne=wiš: po=ma=ky, po=
 zor=ně, jen po=řád=ně se cho=wej, ro=
 di=čúm i u=či=te=li uc=tu dej, co ti
 ne=ná=le=ží ne=ber, a těm co li=ha=jí
 (ci=gá=ni) ne=wěř, le=wau ru=fau ne=
 pi=ffe=me, na to má=me jí=nau; jak=
 že se ta wo=fá?

38.

po-zor! bu=deš se u=čit ja=fé ži=wo=
 či=chy u nás má=me: na po=li i po
 ho=rách a le=sich bý=wa=jí za=jí=ce,
 fu=ny, je=le=ni, sr=ny, we=wě=ri=ce,
 la=si=ce, wl=ci, liss=ky, med=wě=di; na
 lau=fách se pa=fau wo=ky, fo=ně, bý=
 ky, te=la=ta, ba=ra=ni, ow=ce; di=ry o=
 bý=wá si=sel, pot=fan, myš; wy=so=
 fo lé=tá čáp, je=ráb, ho=fub, fá=ně,
 so=fol, o=rel; fu=ry, hu=sy, ka=či=ce do=
 ma má=me, ty jí=dáme; we wo=dách
 ží=je ry=ba, rak, žába, had.

39.

Sr=na běhá po ú=do=li a žere měfau

trá=wu. Ži=to žue=me sr=pem. Bo=se=
 mu u=wáz=ne trn do no=hy. Wr=ba
 wo=du mi=ku=je. Kr=ka=wec wy=so=fo
 lé=tá. Nehle=dej mr=wu w o=ku bli=
 žni=ho swé=ho. Mra=mor je wá=pe=ny
 ka=men a dá se wy=hla=di=ti. Sr=mot
 fškodi ne=moc=né=mu. Sl=za w o=ku
 u=le=wu=je bo=lest. Sli=máf wle=če se
 se=šau dím. Wlf má tka=mu sfi=ro=
 kau. Mlé=fo sklad=fé, i ky=ské je do=
 brý po=frm. Sli=na be=re wo=du do
 se=be dy=chti=wě, a=le pro=mo=fnu=tá
 wi=ce wodh ne=při=pau=šti.

40.

ze=mě wy=dá=wá by=li=ny; len, fo=no=
 pě, maf, ži=to, o=weš, ja=rec se=jeme
 do o=ra=ne roli: bob a ze=má=ky sa=
 dí=me, řepa, ref=few, dy=ně, tek=wi=ce
 o=kur=ky (uhorky), ci=bu=le, čes=nef,
 sa=kát a ji=né do=má=ci želi=ny má=
 me, rü=že, fi=a=ka, roz=ma=rin, cyp=rus
 wy=dá=wá=ji mi=kau wü=ni,bo=ro=wi=

ce, šof=na, buk, dub, lieš=ka, li=pa,
ja=wor, ol=šše, ja=šeň po le=šich se na=
chá=ze=ji.

ka=me=ni le=ži po ze=mi; r=údy ko=
pa=ji ba=ni=ci ze ze=mě; o=heň roz=
to=pu=je rú=dy, a tak je mě=ni na ko=
wy; že=lez=na rú=da dá=wá že=le=zo,
ze že=le=za dě=lá se o=cel; o=ko=wo je
wel=mi těž=ké; po=fr=my so=li=me so
lou, ta sol se kope ze země; nej=ú=
ži=teč=něj=šši kow je železo.

o=heň hoří pla=menem, naň se dřewo
kla=de, aby nehas=nul, dým se walí
tam kde hoří, pohoří=li dřewo bude
u=hlí, woda wytefá ze ze=mě, te=če
žlá=bem a ře=či=šštem, o=wla=žu=je ze=
mi, byliny i trá=wu, šlau=ži li=dem i
zwi=řa=tum za nápoj; po=wě=tri otá=
cí zemi, my je dýcháme do sebe, kde
se ono rý=chle hýbe tam witr máme,
ze země wy=štu=puje pára do powětří,

tam hoře hu=stan se stane a dè=lá o=
bła=ky, ty oblaky dávají dèšš; za te=
plých času sly=ššo hřímání; na ja=
sném nebi slunce we dne swití; tma=
wau noc nám oswěcuje měsíček, při
měsíčku co to jessťe za jasné noci swití?

40.

den ku práci, noc ku spání wynalož!
kdo se smoly dotýká, umáže se od ní,
pawauť snuje pawučiny, nemůže slepý
slepého wěsti; drahé je zlato, než do=
brý přítel jessťe dražšši, kdy je člověk
lačný i chléb suchý mu je smačný, mu=
rowaná bílá zeď, kdy co hledáš pilně
hled, zpoz=dilá robota, hotová psota,
bezpečněji krokem, nežli skokem, malý
čtenáři! ucti ššedivého a plessiwému
se nepo=smiwej.

41.

člowěk je rozumný tvor, zwiřata jsau
nerozumna, zwiř bėhá, ptáci létají,
ryby pláwají, had se plázi, tráwa se
zelená, sněh se běleje, růže se čerwená,

nebeské klenuti je modré, okřesané skau-
 py, wydkubané čluny, hlad=ké, kluzké
 saně, na wědru je ro=wné dno, ráno
 we dne je widno, mnoho prachu na
 cestě, chrám a wěže na městě, kosau
 kosi kosec lauku, mám ja prawau le=
 wau ruku, řebro na boku, bělmo na
 oku, zwohy temno zwučí, milé hlasy
 zpěwu, na chrásti jsau chrausty, zajíc
 usšel do hausti, po strá=ni jsau pničky
 a pomezi pničky i křičky, sbíráme huby
 i hřiby, železné sstipce a klesstě, nehi
 wšsecko zlato co se blyssti, kdo mnoho
 žwatka, málo wtipu ukazuje, dílo wčel
 je med a wosk.

42.

owce blečí, kráwa řewe, pes sstěká a
 wrčí, wlk wyje, zajíc wríská, mačka
 mňawčí, medwěd mrmle, husy gágají,
 wlasstowičky sstěbotají, kohout zpíwá,
 kura kodkodá (kdáče), wrabce čirika=
 jí; stravy rapotají, had šipi, žaby fr=
 kají, wčela brnčí, wřelá woda kypí,

witr hučí, struna zněje, woda žbfun-
fá, střelba i hrom hrní.

starec chodí sfr=čený, smre=ky se pnau
do wysofa, ruka noha strpnutá, ml=sný
jest kdo mlšá a kwári, toho jenž
neskuffné wěci mluwi o=plz=lym jme=
nyjeme, mlšný a oplzky jest mrzký,
co je wzá=ctné není ľacné a wždy=cty
přichodí prácně, wzbud se wzhůru ze
ma, není čas dřimání, neb už stkwau=ci
skunec wzhodi! kdo padnul do mdlo=
by toho cer=stvá woda wzkrísí, fuň má
čtyry nohy, jest čtwer=nohé zwiře, msta
je hrířná, mzda se dáwá dělníkům,
plást medu woní, plásst je oděw wrchný,
džbán i džber jsau nádoby, kameni a skáli
w lese jmenuje se stros, pstruh miluje
bystrau čistau ždárnu wodu, psstros
jest nejwětšší pták.

43.

ze žita, z jarcu (ječmene) a z owsa
namele se maufa, z ołowa, z mědi, z
ocele, ze železa, stříbra a ze žlata ho=

tuji se rozličné věci; tak se hotují: z
 olova broky i gule, z mědi kotly s
 uchami i bez úch, z ocele nože i wi-
 dličky, ze železa rýle i motyky, ze stříbra
 lžice; ze zlata prstenu, řetězy s kři-
 žem i bez kříže, cože se dělá z mau-
 ky? co ze smetany? z čeho se peče chléb?
 cože bude z dítěte? otec a matka se
 sňou, s dcerami i s wnuky svými činí
 jednu rodinu, dobrý s dobrým se přát-
 elí, se senným vozem pomáky se ch-
 dí, s prázdným koně utíkají.

Ku tobě i ku mně přijdou kamaráti
 a my s nimi spolu půjdeme do za-
 hrady, oči k widění, ussi k slyšseni, ja-
 zyk máme k mluweni, k čemuže jest
 oděw a obuw? skauži k zaodiwání i k
 zahřiwání těla, lidé bywají w obcích,
 we welikých městech, w městěčkách, w
 dědinách, čili we wsích, na kopanicech,
 na lazech i na osamělých pustatinách,
 w tiché wodě ryby s rafy spolu žijí,
 jaké zvěři žijí w horách? smoka se

přisťlí z jedlowých stromů, z čeho se žáci učí? k čemu jest papír a péro?

44.

Na, Ge, Ji, Do, Uu, Ji, Mm, Nn.
 Adam. Anna. Eliáš. Ewa. Izrael.
 Jrena. Dzeáš. Otilie. Uriáš.
 Urssula. Jozef. Julia. Mataus. Ma-
 ria. Natan. Noemi.

Ww, Ll, Gc, Bb, Pp, Hh, Gg, Kk, Dd,
 Ff, Rr, Ss, Šš, Tt, Zz, Žž, Ch ch.
 Kr. Dq.

Wit. Wiktoria. Lazar. Lea. Gyrus.
 Cecilie. Gestmir. Gefanka. Báruch. Bálka.
 Pawel. Pawlina. Herodes. Hermi-
 na. Gedeon. Gabriela. Rain. Katarína.
 Dániel. Dorota. Filip. Frideriška. Raza-
 el. Rebeka. Samuel. Sára. Salamun.
 Stefan. Tobiáš. Tiberia. Zachariáš.
 Suzanna. Zelimir. Zofie. Cherubin.
 Kerres (Kserkses). Quaker (Kwaker).

45.

Adam a Ewa byli první lidé. Učeň

není maudřejší od mistra. I ve vodách i na suché zemi žijí živočichové. Moře má vodu slanou. Medopír létá v noci. Němý nemá řeči. Woky táhají v jarmě. Léto má horaucí dni. Fiky jsou sladké ovoce. Towar prodávají kupci. Welkland nosí břemena. Eden byla pěkná zahrada, plná všelíhého ovoce. Dsa pichá žihadkem. Sena zlata jest veliká. Chrobáci jsou malíčka zvířátka.

Syn má býti poslušný svému otci. Šidlo jest končité, ostré a pichlavé. Bičem pleská pohonic. Čistá voda jest nejzdravší nápoj. Domy slouží lidem za obydlí. Jedle roste do prosta, a do vysoká. Dábla mají černého. Sunář chodí s husami. Ráno zavčasu wstávej. Zábý křkají večerem. Kobant ráno wčasné zpívá a ze sna nás budí. Reky tečou do moře. Zima není příjemná. Hory, háje jsou zelené na jar i v letě. Proso se drví ve stupách a dává kássi.

a á b c ě d đ e è é f g ĝ h i í k j l m n ñ o
 û p q r ř s š ŝ t t f u ù au w x y z ž.
 A Á B C Ć D Đ E F G Ğ H I K
 L Ń M N Ń O P Q R Ŕ S Ś
 T Ť U Ú W X Y Z Ž.

Arad. Aföd Budin. Brno. By-
 strica. Cinkota. Celowec. Čaba. Čach-
 tice. Debrecin. Darmoty. Dubrownik.
 Edekin, Egerseg. Filakowo. Frassták.
 Gemer. Galanta. Gorice. Holic. Gra-
 dec. Cheb. Chyžné. Klawa. India. Jel-
 ssawa. Jager. Kossice. Krafow. Lemo-
 ce. Piptow. Lwow. Mijawa. Nowy-
 Sad. Nitra. Drawa. Ostrihom. Pessk.
 Presspürek. Praha. Rožnawa. Reka.
 Senice. Sabinowo. Stawnice. Sárhš.
 Tokaj. Trenčín. Tessin. Uhrowec. Už-
 horod. Wacowo. Widen. Zwolen. Zä-
 hřeb. Žilina. Žatec.

Da Kr.

Quirin. Quaker. Kerres. Artarerres. Quadalquiwir a Quadiana jsou znamenité řeky ve Španielské zemi. Kenofon byl mudřec. Kawer jest jméno mužské. Quedlinburg. je německé město.

Oheň zlato probuje a zlato člověka. Co Janík zaměškal Janko uedohoni. Člověk mini, Pan Bůh není. Dobré samo se chváli. Dávka se varuj, ujdeš nesštěstí. Newarujessi gressi hoden zlatého. Po niti klubka dojdeš. J we Widni lidé bidni. Jablko nepadá daleko od stromu. Peniwý dwafrát chodí. Lacné maso, planá poliwka. Wice oči wice widí.

Ani Bůh nemůže wšsechněm uhowěti. Wraji myssi hody, když mačky doma není. Ušiluj se hus dostáti, pokud wrabce strowiš. Nikomu do huby ne-

létají pečené hokuby. Tobě wen z úst
 a jemu mimo ussi ssust. Těžký je kámen,
 jessťe těžssi wina. Šiky ne tak zdrawé,
 jako sladké. Šj ej, tichým se jen činiš,
 zradu kuješ. Hrnčír hrnčirowi záwidi.
 Šhowej hada, usstke tě. Každá lisska
 swuj chwošt chwáli. Bůh dal, Bůh
 wzal. Ruka ruku umýwá. Záhalka
 spořu přebýwá s chudobau. Sowa ne-
 wšfedi sokola. Žáden bez práce neji
 koláče. Štěsti s neschťestim sausedé.

49.

Kolik dwěri má tato školšká swětlice? Počítejte
 na hlas! Kolik obloků máme na této swětlici?

Mám hlavu jednu, noš jeden; oči dvě, ussi
 dvě, ramena dvě, ruce dvě, nohy dvě. Kolik prstů
 jest na každě ruce? Kolik palců jest na každé noze?
 Kolik prstů jest na obau rukách? Kolik palců jest na
 obau nohách? Pták má dvě nohy. Kůň chodi o čty-
 rech nohách? Mucha má šest uoh. Rak má osem
 noh a dvě křepeta, nimiž štrihá jako nožnicemi. Hadi
 nemají uoh. Týžden má sedem duů, Šak se wolá
 prvý, druhý, třetí, čtvrtý, pátý, šestý, sedmý den
 w týždni?

50.

Krew je čerwená. Bery (šamby)

Isau čerwené. Modračka w žitě (chr-
pa) jest modrá. Jaká je sija? Zraký
ljeskowec jest hnědý. Dřewo ořechowé
je též hnědé. Zlato je žluté. Co jest
jesště žluté? Tráva je zelená. Jaký
je list na stromě? Co jest jesště zelené?
Břana jest černá. Co jest jesště čer-
né? Mýš je šivá (ššedá). Co jest jesště
šivé? Sněh je bílý? Pojmenujte mi
tři bílé wěci?

Jaké isau růže? Jaké isau čerešně?
Jaké isau wlašy? Jaké isau dachy? Kde
isau anebo bílí, anebo hnědi, anebo žlutí.

51.

Kule (gula) jest kulatá. Co jest jesště kulaté?
Stůl je též uhlatý. Palice jest prostá; roh je křiwý.
Zehla jest končítá; náprstek jest tupý.

Stůl může být okrauhlý; může ale také uhlatý
býti. Kameny stromowé isau prosté; jakowé mohau
jesště býti? Můž je končítý, jakowý může jesště býti?

52.

Másko je měké, kámen je twrdý.
Zlato je těžké; wlna je lehká. Kůra
stromowá je drsnatá; sklo je hladké.
Mlýnské koleso býwá mokré; kámen

měňší bývá suchý. Sněh je studený, ruka je teplá.

Led je i hladký i studený i tvrdý. Sněh je bílý, měkky a studený. Kůra stromová je drsnatá suchá a hnědá. Zelezo je sivé a jaké jestě? Polévka je horoucí: jaká jestě může býti? Věro je lehké; a jakové jestě? Moch je měkky, a jakový jestě k tomu?

53.

Či je mléko červené? Ne; mléko je bílé. Či je sláma žlutá? Ano: sláma je žlutá. Či je máslo měké? Či je sněh teplý? Či je jablko uhlaté? Jakové jsou jahody? Jakový je led? Jaký papír užíváme na psaní? Může jsou libo-wonné. Co jest jestě libo-wonné? Sírka (šwáb) je nelibo-wonná. Zralé jablko je chutné, nezralé jablko je nechutné.

54.

Sklo je průhledné: dřevo je neprůhledné. Den je světlý, noc je tmavá. Voda w prameni čistá, voda w bařině je mutná. Zlato je lygotné (blyskawé), olovo je bledé. Páva je krásná, swině je špatná. Wul je velký, myš je malá. Grable jsou dlouhé; hře-

ben je krátký. Hradská cesta je široká, chodník je úzký. Most široký, lawice úzká. Řeka je hluboká, potok je mělký (plitký). Věže je vysoká, chalupa je nízká. Dub je vysoký, keř je nízký.

55.

Povrazy jsou hrubé; nitky jsou tenké. Swinská škutina je grobowatá, zajecí vlásky jsou útlé. Urbové prauti je ohybné; bezové haluzy jsou křehké. Řemen je ohybný, křída je křehká. Mléko je tekuté, sůl je pevný. Steblo trávy je štávnaté, steblo slámy je suché. Starec je starý, chlapec je mladý. Sklo bývá čisté aneb nečisté. Mačka je čistotná, swině je nečistotná. Zelená kůže je mocná, kůže ovčí je slabá.

Pojmenuj mi tři zvířata, jenž rychle běhají. Jmenuj jedno zvíře, které pozdile chodí. Pojmenuj mi tři divé a tři krotké zvířata. Kuna je divá, ovce je krotká: Kun smělý, zajíc je bázlivý. Ji jsou hausenky škodlivé? a proč jsou škodlivé?

56.

Já čítám, my se učíme. Slyšíme, vidíme, dýcháme, mluvíme, myslíme. Činíme něco. Můžeme velmi mnoho činiti. Máme ale jen to, co dobrého jest, činiti. Učitel vyučuje; žáci se učí, Pekař peče. Kuchař a kuchařka vaří.

Rybář loví ryby. Polovník poluje.
 Pes sstěká. Wul řewe. Kohout kyky-
 řiká. Kura krákoří. Kura kfoká. Hus
 gágá i sstěboce. Kuň ryhoce, běhá, táhá
 wúz, nosí jezdce, žere seno, leží, spi. Pták
 létá. Ryba plává. Čerm se plazí.
 Strom roste. Kwět kwitne. Woda teče.

Stůl býwá udělán; dům býwá wy-
 stawen; kameni býwají kámané; tēhle
 se wypalují. Dům je obydlentý; na-
 radí se hotuje; jídlo se waří; Šaty
 oblékáme. Dítky se wychowáwají, ob-
 lékají i wyzlékají ho; chowají ho; spáti
 ho ukladají. Dobré dítky býwají chwá-
 lené. Zlé dítky býwají trestané.

57.

Zelen běhá rychle, Kohout kykyřiká hlasně. Zář
 se učí, jak se učí? Zvon zwučí, jako zwučí? Zwo-
 neček centá, jako centá? Co woni mile? Co stáče
 wysoko? Kdo poslauchá rád? Čítaj na hlas! Čítajte
 žřetedlně! Čítajte pěkně! Mluw pravdu!

Zajíc běžel w lewo, łowec střelil w prawo. Ci ten łowec zastřelil toho zajíce? Pes skočil na stranu. Káť leze na zpátek. Pílný jde napřed. Buďte vždy lepši! Za rána býwá chladno. Kedy býwá teplo? Ci bude dnes pršet? Ci wčera pršelo? Co jest hoře na wěži? Co jest tu doku na wěži? Nelžete nikdy. Řež je zlé semeno, z kterého nikdy dobré ovoce nebude.

58.

Karel nesměl wen z chyže na zimné powětří, proč to nesměl? Sedlák nemohel orati, proč asi? Zák byl potrestán, proč? Museli dům zbořiti, proč? Matka si připásala zástěru, když měla do kuchyne jiti, proč? Lidé chodí do chrámu, proč?

K čemu potřebujeme péro? K čemu knihu? Tu jest stolec, k čemu jest ten stolec? K čemu potřebujeme dřewo? Chléb se peče, k čemu se peče? K čemu jest woda? K čemu jsau šaty? K čemu se užívá mauka? K čemu jiau užitečné mačky? K čemu užíváme klice?

Názorné Předměty.

1. Kniha, tabuľa, křída, papír, tužka (ceruska), péro, kať (atrament), prawidlo (lineal).

2. Stůl, stolice, ławice, podnož, štryně, zrcadlo, postel.

3. Stěna, powalina podłaha, prah, pec, oblož (okno), dwéře.

4. Swětlice (chyže, izba), pitwor, kuchyně, ko-

mora, pivnice, steky, schody, chodba, podstěssi, (puojd) střecha, komín.

5. Nůž, nožnice, jibla, pila, sekera, kladivo, mlátek, hoblík, nebožez, lopata, klesně.

6. Kabát, nohavice, kamizol, klobouk, čepec, čepice, šatka, kofeje, gátě, šaty, zástera, plášt, střevíce (čriewice), boty (čizmy), punčochy rukawice.

7. Chléb, poléwka, maso, strowa, másko, sýr, owoce, koláče, zemiáky, kapusta (zeli).

8. Woda, mléko, čaj (thé), piwo, mest, wíno, káwa.

9. Misy, taniře, sklenice, poháre, hrnce, džbány, krčahy (konwice), nože, widličky, šálky.

10. Dítě, chlapec, děvče, máldenec, panna, muž, žena, stařec, stará (stařena), pán, paní.

11. Otec, matka, syn, dcera, starý otec, stará matka, děd, dědowá, wnuť, wnučka, bratr, sestra.

12. Sedlák, kněz, učitel, lékař, rychtář, kupec, woják, řemeselník, wožár, lodník, pastýř, nájemník, služka, (paholek).

13. Beš, mačka, kráwa, wůl, kůň, osel, owce, koza, swině, kohout, slepice, kuře, hus, kačice, holub, morka, páwa.

14. Strom, keč, obilí, tráwa, zeli, hauba, moch, pleseň.

15. Kamen, šříbro, zlato, železo, hlina, wolna, len, konope, hedwab.

16. Mlynář, pekař, masář, šwec, krajcír, murár, tesař, stolář, kowáč, zámečník, škenář, hrněič, kolár, sedlák, tkáč, barwír (farbiar), debnár, kominák.

17. Zelen, srna, zajíc, wewěřice. jež, myš, jezvec, skon, opice.

18. Dub, lipa, buř, jawor, březa, topol, wrba, olšse, kařtan, smreř, sosna, jedle, jablon, hruffta, ořech, řliwa, čereřseň (třeřšné).

19. Kunna, tchor, liřřta, wlk, medwěd, ryř, (ořtrowid) lew, tyger.

20. Šal'át,, zeli, kapuřta, ředľuben, (řel), bob, (řizolně), reřřew, uhorka, (okurka), hrách, řřewice, mrřew, cibule, řesneř.

21. Dřm, kořtel, zámek (hrad), řtodaľa, dědina (weř), měřřeřko, měřřto.

22. Wrabec, pěnkawa, řřřřwáneř, wkařřtowaice, řřřřora, hoľub, hawran, řáne, wrana, řřřřa, oreľ, řowa.

23. Břřenice, řřto, (reřř), jeřmen (jarec), oweř, řřřřřice, pohánka, prořo.

24. Bľuh, brána, hrable, cepy, řopata (wejeřka), řřř, řosa, motyřka, řřľ, wřř.

25. Šława, řřdy. Dřřř (Trup). řemeno, oři, uřřř, noř, řice, řřřta, brada.

26. Žaba, ropucha, jeřřřřřka, had, řřřřř, řřřwa (řorřnařka), řřřřřřřřř.

27. Břřřřř, mřřena, řřřř, řřř, řřřřa ryřba, řapř, řřřřřřř, řřř (hering), řarđele.

28. Žabľko, hruffta, řliwa, čereřřně, wřřřřně, brořřew, merunka (marhule), ořech, mandle, pomeranč, kařřtan.

29. Hřozno, hřozinky (ryřbeřle), maliny, řosmařky, řřřřřřřřř, řřřřřřř, řřřřřřř, řřřřřřřřř (borownice), řřřřřřřřř.

30. Hora, dolina, lanka, role, zahrada, les, potok, řeka, rybník, jezero, hradská cesta.

31. Mucha, včela, motýl, chraust, hausenka, pawauk, mravec, rak, šlimák, čerm.

32. Ruže, křídle, lelije, šjaka, zvončeky, kráky, modračka, (chrypa), nezábudka.

33. Země, slunce, měsíc, hvězdy.

34. Roh, křídlo, pazneht, pazaur (dráp), kopyto, plýtem, tlama, zobák, chwošt (ocas).

35. Amen, kouár, haluz, ratolest, list, květ, owoce, semeno, kořen, stopka, steblo.

36. Děst, sněh, led, kraupy (ledowec), blesk, hrom, oblak, mlha, rosa, dauba, den, zoře, čermánky, noc.

37. Kostel, oltár, křestitelnice, zvonček, kazatelnice, organ, šwetár (šwitník), obraz.

38. Služby boží, kazatel, shromaždění (šbor, cirkew), kázání, zpověd, wečeře Pauč, zpěw, píseň, ná-pěw, požehnání.

39. Wěže, hodiny, dutina (báně), kříž, zwoy, modlitba, požár, powodeň, wrchnošt, předstawení, král, císař.

40. Grobitow (cinter, cimiter), hrob, pomník, (wzkříšení, shledání se s milými).

Čitanka.

1. Widim.

Na twáři dvě jasné oči, bystro sem i tam se tečí, jima widim na wsse strany ten swět pěkný malomaný. Widim hory lesy škály, widim prášsek drobný

malý; widím slunce hvězdy jasné, widím w poli kwitky krásné. Tobě Bože děkujem, že krásný swět spatrujem.

2. Slyším.

Dvoje uši na mé hlavě slyši dobře, slyši pravě, řeči lidí ušlechtilé, naučení dobré milé. Co dobrého slyši uši, to mně zachovávat sluší.

3. Voním.

Nos na twáři jeden jest, nemůže zla pachu zuést; než müně mu voní mile, z vonných kwitků každé chvíle. I to milé wonění slauží k mému blážení.

4. Chutnám.

Zdravau chuť mám na jazyku, který ve všeho zvyku, pozná jídlo každičké, hořké, kyslé, slané. Ustům sic jen věci sladké, jsau lahodné, milé, hládké; než k zdraví vždy neslauží, maudrý po nich netauží.

5. Cítím.

Balko seděl smutný za stolem při Čitance, vyní se mu jaksi nechtělo učiti. Co ti je synu můj; že jsi taký smutný a nechutný? zeptala se ho matka. — Cítím bolení hlavy, odpověděl Balko. — Matka mu poradila, aby wysšel máličko na čerstvé powětří, že mu to pomine. Nada byl'a dobrá, Balko se popřechodil máličko po sadu, a bolest hlavy necítil více.

Na druhý den přišel nás Balko velmi uradovaný ze školy domů. — Co že jsi dnes tak weselý? byla otázka matčina. — O maminko wyprawoval chlapec, dnes mne nic neboli, učil a zprawoval

sem se dnes ve škole velmi dobře, a Pán Učitel mne pochválil; z toho cítim velikau radost.

Cítim jak mé srdce w prsích bije,
 Jak si sladce při rodičech žije;
 Jak má rado otce, matku mil'au.
 Pro jich starost o mne uslechl'au.

To se byl Pavel dnes ve škole naučil, a když to matce pěkně vyřecňoval, ona ho srdečně objala, slzy radosti tekly jí po tváři.

6. Hrávám.

Ruka levá, ruka pravá každá po pět prstů mává; ruce sem tam pohybuje, chytá, tahá, odstrkuje. Kým jsou děti, ibrají se, a k modlení skládají se. Když narostnou naučí se, do chuti napracují se.

7. Mluwím.

Ústa a w nich jazyk mám, tím jazykem mluwit znám, co jen čítám; co si myslím, wsecko wypowědat umím; k tomu pěkně zaspívám, i Bohu se modlívám. Mílo plyne řeč jazyka, neb se nikdy nezajiká; čisto každé slowo powí, na otázky též odpowí. Jey nesluffné mřzké řeči nemluwím, to se nesmědčí. Časem také mlčet znám, řeči starších posleuchám.

8. Nežete. Mluwte pravdu.

Otec odcházel do pole po práci a právil svým synáčkům: „Pokud se navrátím, něco mi vykonáte. Martinko! ty půjdeš ku strýkovi a zeptáš se ho, či přijde se mnau zytřa do města na trh; a ty Ondřeji! vejdi k sausedovi a povez mu, aby přišel' zytřa k nám do roboty.“

Byl' pěkný čas, chlápci se hrali, až i zapomněli na to, co měli vykonati.

Jen co se navrátil otec z pole, už se zeptával: „Martine, byl' si u strýka?“ Předěšený Martin zelhal' a mluvil': „„Byl' sem, strýk slibil', že půjde s vámi do města.““ — „Nůž a ty Ondřeji vořal' si sauseda do roboty?“ — „„Ne otče, pravil' zahanbený Ondřej; odpuřte mi to. My se oba spolu hrali a zapomněli sme na to, co nám prikázano byl'o.““ — „Tedy Martin také nebyl' u strýka?“ — byla další otázka otcova. Chlápci mlčeli a otec poznal', že Martin zelhal'. Ondřejovi na ten čas bylo odpuřtěno proto, že pravdu mluvil' a úpinně se přiznal' k vině; ale lhář Martin byl' potrestán.

9. Hodiny. Dny. Týžden

Pokud slunce na obkole swití, trvá den, když ono zapadne, nastává noc. Den a noc spolu trvají za dwacet čtyry hodiny, anebo dwařrát po dwanařte hodin. K počítání těchto hodin máme stroj, který hodinami aneb hodinkami wořáme. Na tomto stroji jsau do kola napisané číř'a hodin takto: I. jedna, II. druhá, III. třetí, IV. čřvrtá, V. pátá, VI. řšestá, VII. ředmá, VIII. osmá, IX. dewátá, X. desátá, XI. jedenářtá, XII. dwanařtá hodina. W pořředku hodin jsau připrawěné dvě raučky, jedna kratřří, druhá delřří. Ta kratřří projde za hodinu od číř'a 1 číř'u, a tak ukazuje hodiny; ta delřří proběhne celě koř'o za hodinu, a tak ukazuje rozdělení hodin na menřřiny (minuty) a na čřvrtě. Každá hodina rozdělená jeřt na řšestdesát menřřin a na čtyry čřvrtě.

Wplný den počítujeme wždy od dwanařté hodiny w noci do druhé dwanařté w noci, aneb od půř'noci do půř'noci. Během dne znamenáme tyto časy:

ráno, poledne, večer, noc, půlnoc. Když takovýchto dnů jeden po druhém sedem se mine: to jest týžden. Těchto sedem dnů v týždni takto po sobě následují: Neděle, Pondělek, Úterek, Středa, Čtvrtek, Pátek, Sobota.

10. Měsíce. Rok.

Z třidceti dnů aneb z třidceti a jednoho dne záleží měsíc. Když dvanácte měsíců jeden za druhým projde, to je rok (léto). Máme tedy dvanácte měsíců do roka: Januarius, Februarius, Martius, Aprilis, Majus, Junius, Julius, Augustus, September, October, November a December.

Slovenské jmena těchto měsíců jsou: Leden, Unor, Březen, Duben, Květen, Červen, Červenec, Srpen, Září, Říjen, Listopad a Prosinec.

11. Jaro.

Pěkný milý jarný čas, jde po zimě těšší nás, l'auky, pole zelené, kvitnau kvitky milené; i hory se rozvíjejí, i teplé větríčky vějí, zpěv vtáčku se ozývá, slunce nás ohřívá. Veselé si zabráme, zpěvem jaro vítáme: witej, witej, jaro milé, witej u nás této chvíle!

12. Léto.

Slunce vždy víc hřeje, peče, po tváři pot dolů teče; předce každý k práci běží, jenom lenoch v stínu leží. Lauky jsou už pokosené, už i seno vysušené; zatím žatva přichodí, nový chléb se urodí; žencům třeba jasný čas; než v tom slyšno hromu hlas, na nebi se mračno dvíhá, blesk ho křížem už probíhá, déšť se leje, ale zase vyjasní se v krátkem čase: po hruzi svět pě-

nější, květ i člověk čerstvější. Léto dobré, léto jasné, děkujeme zaň Bohu krásně.

13. Jeseň.

Mračný chl'adný čas přichodí, necht' přijde, vssecky úrody už dozřely w zahradě, na poli, naplníme komory, stodoly: dozřela nám owocina, máme hrozna, máme wina. Komu se z jara, w letě uelení, vssecko nashromaždí w jeseni; přijdou sic mrazy i št'ota, ale náš uzejde št'ota.

14. Zima.

Listí opadlo, pustý háj, pomínu' se letný raj, sněhy pokryly pole i laučky, zamrzly bystré čerstvé potůčky, vitr studený jen věje, i to sl'uncečko nehřeje. Kdy ze před zimau ujdeme? Ku teplé peci sedneme. Zakaurená tep' a pec, to je v zimě milá věc, však milé i sánkování, malé chl'apcům i kluzání. Necht' jen mrzne a bude zima, chválíme i za to Hospodina; skoro zima přestane, znovu jaro nastane.

15. Posluffnost.

Zuzička přišla ze škol'y domů. Sotwaže položila na místo své knihy, už jí wolala matka: „Zuzička! jdi s křeahem po wodu, až přijde otec z pole domů, bude smedný.“ — Zuzička wzala křeah a běžela na wodu.

Ten co ona přišla z wody, už tu byl' otec z pole, napil' se čerstwé wody, ale pravil': „Zuzanko! nemesskej, běž ještě na záhumní a zawol'ej odtud št'uhu do dom.u.“ — Děwče poslauchlo a běželo.

Tednauc byl'a Zuzička nemocná. Lékař jí předpisal' hořký lék, který ona požiwati nechtěl'a. Ale matka

přikazoval: pi jen, budeš zdrawá; a dobré dívče pilo i ozdrawělo.—Zuzička byla wždy poskuffná, za to jí rodičové rádi widěli a dobře se jí wodělo.

Ditky poslušchejte rodičů swých w Báu; neboť jest to sprawedliwé. Cti otce swého i matku, aby dobře byl'o tobě, a abys byl' d'auhověký na zemi. — Csez. Kap. VI, 1. 2. 3.

16. Neuč se krásti.

Maľý Janik svým sestřičkám všelijaké věci a hračky: gombačky (špendliky), jihličky, bábky, pantličky, perá, krajcáře a jiné ustavičně krádel. Dřauho neznaly sestřičky, kdo jím to čini, až jednau všecky pokradené věci mezi Janikovými knihami našly. O tom se doznal otec a milého Janika vzal' na otázku. Maľý zbojník se v. ^{sc} Moval', že to jen chatrné věci a plotky pobral'; než maľý otec jen tím přisněji ho karhal' a bil' říkáje: „Kdo zmládi plotky beře, později velké věci pokradne a jako złoděj na šibenici odvisne.

Janik v hrachu, Janko na šibenici.

17. Statečnost.

Dwa Chłapci nalezli na ulici pěkný nowý nožík. Dba ho poznali, že ten nožík právě wčera sause-dowi Misskowi matka z jarmoku doněsl'a. Jeden z nich prawil': zadržme si ten nožík a já ti pol'owici vypl'a-tím, mám právě tolik uspořeno. — Ne tak, braček, od-powěďel' druhý, to by nebylo statečně od nás; nawrátme ho Misskowi. Missko právě běžel' proti nim s pl'a-čem swuj nožík hledaje, a oni mu ho nawrátili.

To byl'o statečně od nich, Missko se jim podě-kował', a když to wyprawowali doma, ziskali po-
chwal'u od rodičů.

18. Pořádné dítě.

Marinka ráno zavčas vstávala, oblekla, umyla a učešala se na skutku; potom složila raučky a pomodlila se ranější modlitbu. Zatím šla ku stolíku, kde své věci a knihy všecky v pořádku odložené měla, vzala ty, z kterých se právě měl'a učit' a naučil'a se svou lekcii. Jen potom prosil'a o snídání (fruštik), zjedl'a chutně, cokolí jí matka předložil'a, nebo nikdy v jídlech nevybíral'a. Tu byl čas odchodu do škol'y. Marinka sebral'a své věci a knihy, a šl'a, aby se na čas ustanovil'a ve škole.

Když přišl'a do škol'y a poklonil'a se, sedl'a si hned na své místo, seděl'a ticho a nikdy křik a nezdobu ve škole nečinil'a. Když vešel' pán učitel do škol'y a začal' zpěv, i ona s ostatními dítkami nábožně zpíval'a a pomodlil'a se. Zatím na učitele bedlivě pozoroval'a, co on učil' to si zachovával'a, na jeho otázky pěkně odpovídal'a, co jí naloženo byl'o, vždy se dobře naučil'a a vyzkoušená jsauc odříkal'a. Když měl'a co písat', písal'a pomál'u, čisto a pravidel'ně. Péra, kal'amár, papír, knihy vždy v pořádku měl'a i od nejmenší špiny bedlivě varoval'a. Pán učitel jí mezi prvními a nejpořádnějšími žáčkami místa vyznačil'.

Ze škol'y chodil'a Marinka prosto domů, koho na ulici postřetl'a, každému se vlídně poklonil'a, křik nečinil'a, nenaháněl'a se s jinými. Doma se nejprve naučil'a lekcii, potom šl'a k matce a zeptal'a se, či jí něco nerozkáže; aneb vzal'a štríkováčku do ruky a tak čekal'a na rozkazy matčiny neb otcovy. Matku i otce vždy poslouchal'a, vždy ochotně a rychle vykonal'a co jí naložili.

V čas obědu ona zakrýval'a stůl. Čekal'a až dají jidl'o na stůl' a ostatní si posedají, potom si aj ona sedl'a. Pomodlil'a se před jídl'em a vinšoval'a všechněm dobré chutnání. Když si starší ponaběrali vtedy ona podal'a svůj tániř a prosil'a si jídl'a. Jídal'a pomál'u a mírně, nikdy se jídl'ení nezamačkal'a aniž si mnohým jedením žal'udek pohubil'a, Do misy aneb do taníře nikdy nesáhal'a prsty; na to měl'a lžičku, nůž a vidličku, aby se

pořádně najedla. Po obědě děkovala na modlitbě pánu Bohu za přijaté pokrmy, vinšovala všechněm na zdraví, a stoličku si sama odložila na místo. Podobně se zpravovala i při večeři.

• Poněkdy chodívala Marinka s kamarádkami se hrávati: tu při hračkách bývala veselá, přívětivá, znala pěkně zaspívat i tancovat; ale nikdy nebývala prostopášná, rozpustilá, se svými společnicemi se nevadila, nikomu neublížila.

Večer nešla spáti, pokud lekcii pro druhý den neznašla a všechny své práce neskončila. Když si měla lehnutí, tedy se nejprve pomodlila děkujíc pánu Bohu za dobře stravený den a porančejíc sebe, rodiče i přátely Boží ochraně; potom se vyzlekla, a všechny šaty na jedno místo poskládala, aby je ráno shledávati nemusela. Tak zavínšovala domácím dobrou noc, lehla si a pokojně usnula.

Marinka se ve všem dobře a pořádně zpravovala; každý kdo jí poznal, to říkal o ní: „Marinka je pořádné dítě.“

Kterékoli věci jsou pravé, kterékoli poctivé, kterékoli spravedlivé, kterékoli čisté, kterékoli dobropověstné, jestli která cnota a jestli která chvala, o těch věcech přemýšlujte, ty věci činite. — Filip Kap. IV, 8. 9.

19. Svědomí.

Milko šel mimo pěkného sousedova sádku. Tu viděl na stromích krásné zralé ovoce wiseti. Čerwené jablčka jej nade všecko k sobě wábily. Jedným skokem měl už býti přes plot w zahradě a druhým na stromě. Ale tu což w něm zasseptal'o: Nepokradneš!

Co že to asi byl'o, co Mil'kowi tak šseptal'o, aby nekradnul? To byl'o jeho vlastní svědomí. Svědomí jest ten wnitřní hlas, který se w našem srdci o-
hláňuje, od zlého nás warnje a k dobrému pouauká.—

Dítky pozorujte a poslauchejte toho hlasu svědomí od málička, a na věky nezhřěšíte.

20. Chlapci a žaby.

Okolo jezera, z večera
Chlapci sem tam běhali,
A na žaby číhali;
Jestli která hlavu z vody ukázala
Kamenem v pysk dostávala.
Až jedna nad jiné směla
Takto ku nim pověděla:

Chlapci, chlapci, přestaňte od také roboty:
Pro vás to jen hračka jest, nám jde o životy.

21. Včelka. Dívče.

Na procházce včelka malá
Do ucha mí zasseptala:
Či už děvče nemá práci
Je procházkou čas utrácí?
Počtuj chvíli! ona plati,
Čas a voda se neturnáti
Nevosuzuj mě včelička;
Robotná jsem já děvčička;
Nyni trochu oddychujem
Za radu se poděkujem.

22. Kámen.

Palko naleznuł kámen který ligotal' se jako zláto, a síce jednotlivé listky po něm byly, které se tak ligoval'y. I donesl' ten kámen do školy a chválil' se že on má zlatý kámen. Když o tom slyšel' pán Učitel, řekl': Palko, ukáž ten kámen, obzřeme ho, či je skutečné zláto. Palko vyňal' kámen z kapsy a oddal' pánu Učitelovi. Pán Učitel vzal' mlátek, kámen vzal' do levé ruky, a

ml'atkem naň udeřil', i rozpadnul' se kámen na menší kusy, a tam též byly takové ligotavé listky, které nožikem dały se odšaupiti, a ohebovały se, a když ho nožikem zaškráblí, tedy vryp ten byl' bílé barvy. Teraz řeknul' pán Učitel: Pozřite mil'é dítky, co Palko uznal' za zřato, to není zřato, jen ligot a barvu takovou má jako zřato. Ale když do něho škrábneme nožikem, toto dá bílý vryp zřato pak dá žřutý. To jmenuje se v obecné řeči mačím břyskem, učení pak lidé nazývaji ho: slída. A slída je dvojaká žřutá a bílá, a protož obecný lid nazývá to mači zřato a mači stříbro. — A či ho lidé potřebuji? zpýtal' se Palko. Potřebuji, odpověděl' pán Učitel, a sice v Siberii nalezaji se tak velké tábl'y této slidy, jako velké okna, a protož naštipaji jednotlivé tábl'y a to dávaji místo skřa do oken čili obl'oků na l'oděch, lebo naše skřo by na lodi netrvařo, když voda šlehá do něho, anebo když z děřa střileji. Z drobnějšich kusů hotnji zřatau a stříbrnau posýpku. — Opět stal' Palko a opýtal' se: Prosim poniženě pán Učitel, jak že se tento celý kámen jmenuje? — Ten se jmenuje žřula čili granit, odpovédal' pán Učitel, a celé hory z něho záležejí, na příklad Tatry, které od Prešporoku počnauc Uhorskau krajinu jako půřvěnec ohradily, až hen do Sedmihradska se táhaji. Pozřite, v této žřule vidíte krem slidy, i kremen čo jako skřo vyzerá, i živec, čo jako mauka bílý jest, a když se rozpadne na prach, dáva úrodnau půdu.

23. Sol.

Pán Učitel donesř rozličné soli do řřkoly, dvě bílé, jeđnu zelenau, a jednu modrau. Nejprw dal učedníkům obl'znauti prwau bílau a zeptal se: jakau má chuť? Wřřični odpovédali: řřanau! Dobře, odpovédal' pán Učitel, to je obecná sol, která se wo wodě rozpusti, a my ji do jedřa užíváme, aby řřalaudeř lépe trowiti mohl. Ale velmi řřané jídlo býwá řřkodlivé. Teraz zapálime řřwicřu a probujeme, či by se tá sol roztopila na řřlameni. řřle pozřite, iš se topi a řřlamen jakř

je žlutý! Když ji ve vodě rozpustíme, voda zůstane čistá, jako by w ni nic nebylo: ale když wodu vypaříme aneb uvaříme, zůstane bílý prášek, a to je tá sol. Takým způsobem dobývají sol ze slané vody w Solwäre čili Söwäre, a takouto sol nazýváme warienka.

Teraz wzal pán Učitel druhau též bílau sol, a dal učedníkům obliznauti, a zeptal je: jakau má chuť? Všickni odpovídali: sladkau, trpkau! Dobře, odpovédal pán Učitel, toto se jmenuje solca, někde i škodok; we wodě se též rozpustí, ale velmi nešnadno. Na ohni na př. nad swičkou počne se topiti, potom se jen zdívá a na trosku se obrátí. Potřebuje tuto sol žeznár čili kuffnier na vyrábění kofussin, farbjar do farby, a pálenau solcu podrwenau sypají na rany na živé maño. Do jídla nedá se potřebowati.

Teraz wzal pán Učitel zelenau sol, a dal obliznauti učedníkům, a zeptal je: jakau má chuť? Všickni odpovídali: trpkau, šlahující. Dobře, odpovédal pán Učitel, toto jmenuje se železný witríol, když do něho škrábneme nožkem, bude wrp bílý, barwu má zelenau, we wodě rozpustí se šnadno a zabarwi wodu na zeleno, ale když do té vody nashypeme prach z dubových šuštek, hned přemění barwu na černo, a dá černý kal čili atrament. Na ohni roztopí se, barwu na žlto promění a zůstane červený prášek, který tešari potřebují do barwy, a stoláři na barvení.

Konečně wzal pán Učitel modrau sol a dal obliznauti učedníkům a zeptal je: jakau má chuť? Všickni odpovídali: nepřijemnu, šlahující. Dobře, odpovédal pán Učitel, toto jmenuje se měděný witríol, někde to nazývají koprwaš, když do něho škrábneme nožkem, dá záre: bílý, barwu má modrau jako nebe, we wodě rozpustí se šnadno a zabarwi tu wodu na modro. Pol'ožme do takéto vody klinec, ale na wšech stranách do jasna wybrúšený, tak o krátký čas usadí se na ten klinec červený prášek z té vody, a ten prášek je čistá měď. Takýmto způsobem dobývají we Smolnisku w Šwíjské stolici, a na Starých Horách we Zwolensté stolici tu měď, z které krajcáre a dwagrosniky dělají. Tam ze země

vyteká takáto voda, w které je měděný vitriol' rozpustěný, a tu wodu nazývají cementová woda. Do té wody teda metají staré kusy železa, a každý týden z nich sesřrabávají ten měděný prášek.

Takauto wřřak wodu piti nemožno, ani w ni wariti, neboť jest jedowitá, člowěka otráwi a dáwi od ni. Protož pozor, milé ditky, neobližujte neznámé věci, aby ste otrowu neobližli a nepochoreli anebo i pomřeli. Budem Wám rozprávát o jednom chlapcowi, který šřze obližowáni sladkých věci ochorel i umřel.

W jistém domě, bylo mnoho myřři a potkanů w piwnici, komoře i na powalině. Co kolwek položili z ruky, wřřecto myřři a potkani pozřaly aneb aspon pokazily. Pán toho domu šřel' do Beřřti do lékárni čili apatheky, a prošil toho lékarníka, aby dal nějakau otrawu tým potkanům. Lékárník mu řekl: já wám dám otrowu, ale pozorně zacházejte s ni, aby wám potkani do mauky neodneshi, aneb aby děti nekwarřili. Z wzal tedy jeden bílý kamencek, který je jmenuje ortuť čili arseník, podrwl' ho na prach, pomichal s medem, a dal tomu pánowi do nádoby, aby to rozložil potkanům. Sotwý pán přišřel' domů a složil' šř kapsu, již Ondřřik otwáral kapsu a hledal cukřřky. Otec mu wyňal jeho dar a otrawu odložil' do kasni a zatwořil. Ale sotwý wyřřel' otec wen, již Ondřřik wzal klice, otwořil kasnu a přežeral, co to otec tam odložil. Z otwoři nádobu, a našel med, z kterého hned obližnul, ale že práwě slyřřel trošky otcowý na schodech, zatwořil kasnu a klice na místo položil. D pár hodin wřřak počal křřičeti, že ho w žal'udku hřřze, matka mu warřila zelinky, dala piti, ale bolest wřřdy byla wěřřši, i počal dáwiti a křřičeti na ratu. Zawolali lekára, a ten hned poznal, že je otráwený arseníkom, a Ondřřik uznal, že kwářil' z kasny ukrřřtý med. Lékař mu dal proti léky, bolesti trochu utichl'y, ale Ondřřik šřabnul' a do rána umřel, nebo mu ta otrawa žal'udek i čřewa potřřhala.

Božorujtež tedy, milé ditky, a nekwarřte, aniž obližujte neznámé věci, neboť by ste šř snadno nemoc i smřt přitáhnutí mohli.

24. Tulipán.

Pozrite, milé ditky, poznáte, jaký toto květ? Tulipán, tulipán, zavolali ditky. Dobře, řekl pán Učitel, který z vás uměl by opisati tento květ? Poď sem ty Janík, budeš nám ho ty opisovat. Kořen jaký má? Býl jaký má? Listy jaké má? Korunu jakou má? Kolik má v kalichu prášniků? Jaké barvy květ? Kde roste? Či páchne?

A když Janko na všechny otázky odpovědal, ještě dol'ožil' pán Učitel: tulipán pro jeho krásu sadíme v zahradách, ale nemá příjemné vůně, ba jeho cibule je škodlivá, a kdo by jí zjedl, musel by dávti od ní.

25. Slézik.

Pozrite, milé ditky, jaký je toto květ? Slézik! slézik! zavolali ditky. Dobře, řekl pán učitel, poď sem ty Anička, opíšeš nám tento květ! Jaký má kořen? Jaký má býl? Jaké má listy? Na kolik listů má podělený kalich? Jaké lupeny má na koruně? Pozři každý luppen je vytrojený, a vždy užší, takých lupenů má 5, a když vytrhneme jeden, tam bude přirostnutý prášník. A všechny prášníky rostnuté jsou hlávkami v jednu trubku, a mezi nimi je blizna. Když lupeny odpadnou zůstane koláčik to jest semeno v tobolece okrahlé, a tyto koláčiky nazývají ditky i šryky aneb i páňbohův chlebiček. Rostlina táto roste okolo domu, kde je dobrá zem. Květ má takové barvy, jako růže.

Rostlina táto je velmi užitečná zvláště proti rozličným nemocem a na staré rány, opuchliny, ztwardliny příkladaná, hojí a bolest ulevuje. Z jej květů vaří se čaj pro nemocných, z listů, býlu a kořene podmeného a uvařeného bývají odkady na opuchliny a

zatvrdliny, a když na starou ránu přikládáme listy slezové, i tá se vyhojí.

26. Pryšec.

Miško donesl z pole jednu zelinu i s kořenem a zeptal se pána učitele, jak se ona jmenuje, a spolu zeptal se, proč tuto zelinu na pastvě ani jedno zvíře nežere, ani kravy, ani ovce, ani svině, ani husy. Pán učitel obzřel zelinku a řekl: tato zelina má rozličná jména, tak na příklad nazýváme ji Vlčí aneb haďací mléko proto, že z jejího byla nařmeného teče mléko, ale nedobré jedovité mléko, od kterého se člověk dáví, bolesti cítí, ba onemocněti může. Aby děti od toho mléka uvarovali, nazvali ho Vlčím mlékem. Jiné jméno má Pryšec a síce proto, že kdo si tím mlékem ruce natře, vymecau se mu prýště po těle. Jinde nazývají ho Kořovratc a síce proto, že svůj květ za sluncem obrácí, a síce ráno je obrácený na východ, na poledne k poledni, večer k západu. Ještě i jiné jména má, jako Chvůjka, Jedlička, Bradovice atd.

Na pastvě dobytek se jí nedotkne, a když náhodou mezi jinými zelinami i pryšec přežrelo hovado, tedy hned kravě promění se mléko na červené, a hospodář se zadívá, co se jeho kravičce stálo! Půvěřivá služka pak řekne: že to někdo porobil! Ale to jen hlaupá služka řeknauti může, nebo rozumní lidé se přesvědčili, že od vlčího mléka dostane krava červené mléko, a ne od čarů a kauzlů, a opět když kravu čistým senem za několik dnů chováme, mléko dostane svou bílou barvu.

Nuž a či není k ničemu užitečná? opýtal se Miško. Má ona i svůj užitek, odpovédal pán učitel, z toho mléka čili z té šťavy dělají smolu pryšcovau, kterou potřebují na přílepky čili flajstre a na oklady proti hnilé kosti. Z této šťavy mohli bychom dělati i kaučuk čili guttaperchu, z které kačočne, hřebene a rozličné věci hotují. Ba jesto jeden živočich, který tuto zelinu žere,

a síce jedna hausenice zeleno počerná s bílými bodkami a červeným pásem na hrbtě, z které bude motýl s hrubým tělem, přední křídla má nažltkasté, přes prostředek zelený pás, zadní křídla má černé, přes prostředek a krajem červený pás, na spodku na kraji bílé bodky. Motýl ten jmenuje se: Mura Pryšcová.

Opíšme tento květ: Místo kalichu a koruny má l'ubinu jako zvonček, na kraji zubkovatou, a zubky sa ven vyhnuté. Prášníků ma 10 i více až do 20, a z toho trčí toboľka se seménky. Kořen má plazivý. V teplejších krajích roste veliký pryšec, z kterého kaučuk a jed na šipy hotují.

27. Krwawník.

Krwawník roste wssade na smetiskoch a při cestách, kwět má žlutý, a když byl' odtrhujeme, wýpauští krwawý moť ze sebe, a od toho dostala i jméno své Krwawník. Moť tento je velmi ostrý, bradowice wyhryze a nežere tuto zelinu ani statek. ani posud užíwaná nebyla. Ale že jí každý pozná a wssade roste, a tak snadno jí dostaneme i s kořenem, opíšeme jí pro cwíčení, aby ste poznali, jak opisujeme zeliny.

Kalich, to jest ty listy pod korunou, má dwakáťkatý, který wssak o nedlaubo odpadne. Korunu má žltou se 4 lupenmi, prássničky mnohé. Když odkwitne, na místo kwětu usadí se sšessukka, nechkupatá ale lysá. Wšscky kwěty postawené sa do okola, a takých oťolický je více na jednom stěble. Listy má perutnaté, to jest na jedné dlaubě stopce jsau malé listěčky po obau stranách, jakoby perutě na rybě. Někdý jsau tyto perutě srostnuté, ale hluboké náseky předce zůstaly; — jsau to jakoby čipy přiostrahlé, na jedné straně sívé. Byl' narostne i na půl sáhu wysoký.

28. Ľykovec.

Hned na jar, jak sněh zmiznul', šel' Petřík do lesa a donesl' krásny, jako růže, červený a libo vonící květ do škol'y, a dal' pánu učitelovi s tou prosbou, aby mu vysvětlili, jak se jmenuje a nač se potřebuje tato zrostlina, a doložil' Petřík, že to narostlo na jistém kři, ale že nemohl' naleznauti ani jednoho listu na něm. Pán učitel odpovědal', tento keř čili, malý strom má tu vlastnost, že prvé vyžene květy, a len potom listy, a tak milý Petřík nemohl' naleznauti na něm listu, nebo list ještě nevyrostnul, ale o pár dní vytisnau se i listky. Nazývá se keř tento Ľykovec, čili vlčie lyko a síce proto, že lyko z tohoto dřevaje velmi jedovité a kdyby sme ho na ruku na kožku přiložili, takby natahalo prýšťu, a proto ho potřebuji na místo přilepků čili flajstrů. Ale z tohoto květu narostne mocina, červené bobuľy, které jsau též jedovité, způsobuji na jazyku páčivost, dávení a bolesti, ale dávaji dobrau barvu malírům. Protož neradím vám milé dítky obliovatí barvené věci, nebo mnohá barva obsahuje v sobe jed.

29. Užitečné rostliny.

Byl pěkný den Májovy, slunce teplé svítilo, a třik příjemný povíval, a ptáčkové wesele zpíwali. Pán učitel řekl svým učedníkům: Kdo bude znáti lekcii a dobře zprawowati se bude, půjde se mnau na procházku do háje. S zadowali se dítky, pozorowali, pilně se učili a pěkně pisali. A pán učitel jich pochwálil' a wzal se sebau do háje. Děmčeta sbíral'y kwítky, a pán učitel jim wysvětlowal', která jak se jmenuje, nač jí potřebuji a či je užitečná, či škodliwá. Chl'apci lámali si pruty, hráli se na loptu, pístor, prošťakowali šibenice a hintali se na konárech.

Potom posedali si okolo pána učitele a on jim vypravoval, jak velký užitek dávají nám rostliny. Nejprvší užitek je ten, že dávají pokrm dobytku, jako kravám, volům, ovcem, koňům, kozám, šviněm i mnohé zvířině, dávají pokrm i ptákům jako husám, kurám, kačicem aspoň z částky, kuroptvám, přepelicám a mnohým jiným ptákům. Tež i nám dávají chléb, ovoce i jiný pokrm, dávají nám dřevo na oheň, i na budinky, vlátko na plátno, i rozličné věci. Kromě toho z květů sbírají včeličky med a nosí do svých pláštíků. Ba jsou mnohé zeliny užitečné i proti nemocem a chorobám.

Dndřik, řekni nám, které stromy dávají nám dřevo na budinky? Dndřik odpovědal: Nejlepší dřevo na budinky dávají nám: dub, smrek, sosna, jedl'a, červený smrek, limba, best čili jilm, a křystan, již není tak dobrá: osika. — Pochválil ho pán Učitel, a dol'ožil, ještě lepší dřevo roste v Palestíně, tam kde pán Křystus chodil, — tam roste smrek cedrový, a z takového dřeva budovaný byl chrám Jeruzalémský.

Janik, řekni nám ty, které dřevo potřebují řemeslníci? Janik odpovědal: kolár robí kolešá z duba, poruška z hraba a lješky; — debnár čili bodnár robí duby na sud z dubového aneb smrekového dřeva, a obruce z lješky; — desky na pile pilia ze smrekových, sosnowých a jedlowých břevení, šindl'e dělají z mládeho smreku, stoláři však rádi mají desky z cerešňového, ořechového, javorového a akácového dřeva, nebo je to tvrdé a krásné se poliruje: topol, hruska

lají krapky? Z jačmena a tenkeľa! — I to dobre, a z čeho dělají žlutau kašu? — Z prosa! — A z čeho dělají griz? — Ze pšenice.

Pozorujte misé dítky! V studených krajinách ne-daří se a nedozřeje pšenice, ani raž, a tam jen ovsený chlebík jídají. Ba nalezají se i tak velmi studené kraje, že ani ova nerodí se na dost, anebo právě nic, jako na ostrově Islandě, a tam melau březovau kůru a moch plúcovník a míchají do mauky a tak pečau chlebík, a předce i při tom chudobném chlebíku jsau spokojní lidé a pánu Bohu chvály vzdávají, že jich opatruje a život jim zdržuje!

Na opak ve velmi horaucích krajinách, na ostrovech indických, neroste ani pšenice, ani raž, ale rodí se jim ríže, z které melau rížovau kašu. Ba rostnau tam veliké stromy, které v svém středu mají mauku a krapky. Strom tento nazývá se sagová palma, peň má vysoký a pichlavým trním obrostnutý, aby ho divé svině nepodryly. Který hospodář má jedno jitro takovýcho stromů, tomu netřeba ani orati, ani siati, on každý rok zotne několik sagových palm, z dřeva udělá si članky a loďky, nebo tam celý rok je tak pálčivo, že nepotřebují do káchel oheň klásti, ba i keď si vaří a pečau, málo dřeva zpotřebují. Ze stromu ale vybere mauku a krapky, vysuší to a má na celý rok i on i čeládka co jísti.

Kdo zná pohánku? zeptal se pán učitel. Pohánka dáva též dobruu kašu, kvitne bílým a červeným květem a z toho květu včely berau velmi mnoho medu. V stolicí turčanské a oravské sejí mnoho pohánky, jináče jmenuje se tatárka, proto že donesená byla z krajiny tatarské. Jiné jméno má hajdina, hejduše ba i březka. Jest to užitečná zrostlina, narostne i na suchých místech, jej zrnem můžeme krmiti kury, kačky, ba i koně plevami obarenými dobře zimují se dřevěnou ovocínu nazývají slámu žere dobytek i ovce, když jedo na krátce: jad dobrá je sejí z toho máme takau ovocínu.

31. Postračování.

Sluzovaté rostliny.

Mařinka, řekni že nám ty, které zrostliny w kořeni swém dávají lidem potravu? — Mařinka odpovědal'a: Zemiaky, čičowka, řepa a kaleráb, a ještě mrkwa, retekow, petržl'en, a pastrnák. — Dobře si odpovědal'a, řekl' pán učitel. Zemiaky k nám donesli z Ameriky, a to weliký dar Boží, nebo slauži i pečené, i wařené lidem k pokrmu, ba i wsseliký dobytek wytuči se na nich. Od těch čas nebywá již tak často a tak weliký hlad mezi lidmi, od tedy zemiaky sadíme a sice z dwojaké přičiny, po prvé že i ty role, které před tím úhořem ležely, teraz užitek přinesau w zemiakoch; po druhé proto, že jim suchota neusskodi na tolko, jako pssenici a raži, a tak jestli pochybne obilí, úrodu dají zemiaky, a jestli málo zemiaků, nahradí nám to obilí, a tak hlad býwá umenšeny. Ale ještě máme strukowiny. Kdoby nám znal' wypočítati strukowiny? Mikuska, řekni nám ty něco! — Mikuska wstane a řekne: Strukowiny sau ty zeliny, které struky nosí a w strukoch semeno, takowé sau: hrach, bob, sizołna, ssořowica, ledník a cicer, to wařime, a to se nazýwá strowa. — Dobře Mikuska, táto strowa, čili strukowina dawá nám dobranu potravu. Máme wssak ještě i jiné zrostliny, které nám za potravu slauži. Boženka, či by si nám to znala powědati? — Boženka wstane a řekne: Za potrahnouwe slauži ještě kapusta, kél', ssałát, tekvice, nebo je to twrděn a owocina. — Dobře si odpov...

o hubách e owocině bu-

deme na druhýkrát mluvíti, teraz ještě připomenem vám, o chlebovém strome, maniofu a iğname. W horaucích krajinách we východní Indii na ostrovech Moluffách roste vysoký strom, který nosí tak velkou omocinu, jako lidská hlava, aš 4 funty těžkou, tato omocina se vaří aneb peče, a tak chutná, jako dobrý pšeničný koláč. — W střední Americe pak roste jistá zelina, která se jmenuje maniof, naroste vysoký keř; a má kořen tak velký, jako chlapská noha, aš 30 funtů váží. Tento kořen má w sobě mauku, ale nejprv ho roztrau na kassu, potom uvaří se we vodě a tak mauku z něho oddělují a potřebují k pečení chleba a rozličným pokrmům. — Na ostrovech indických roste iğnam, který má kořen jako pest hrubý a na dvě piadi dlouhý a chutná právě tak, jako nasse zemiaky.

Tak tedy pán Bůh každé zemi dal potřebnou potravu, kdy by jen w každé zemi lidé byli bohabojní a spravedliví.

32. Pokračování.

Ovocina,

Pán učitel donesl' do škol'y plný košár rozličn ovociny, a řekl: Milé ditky, tu máme rozličnou ovocinu i čerstvou i sušenou, aby ste to odrazu přehlednauti pojmenovati mohli. V jednom přečinku sau všecko tak ovociny, které mají jádra, na př. rozřežeme jablko, ono má v postředku jádra, tak i hruška, kduloň která se maďarsky jmenuje bižalma, tak též Mišpule, šípky, drienky, citrony a pomeranče, protož tuto ovocinu nazýváme jadernou ovocinou, anebo na krátce: jadvice. — V druhém přečinku máme takou ovocinu

v středu má kostky a proto se nazývá kostková ovocina, anebo jedným slovem: kostkovice. Milko, podže sem, pomenuj mi tyto ovociny! Milko přijde a jmenuje toto je slivka, toto čerešna, toto višna, toto trnka, toto trnoslivka, toto trpka, broskvině, morulka. — Dobře Milko, pozři okolo kostky je štavnatá hmota, kterau jídáme, a v samé kostce je jádro, z kterého nový strom vyroste. — Třetí přečinek obsahuje takovou ovocinu, která má na vrchu tvrdou škrupinu a v středu chutné jádro, a jedným slovem nazýváme to ořechami. Takové ořechy jsau: vlašský ořech, ljeskový ořech, kaštan a mandľa. — Čtvrtý přečinek obsahuje takovou ovocinu, která má semena po celé štavnaté hmotě rozložena a často jakoby šňúrou spojena. Všecky takové jmenujeme jahodami. Sem patří: hrozno, borovnice čili čučorietky černé, a brusnice červené, malina, černice, ostružina, zemská jahoda, smokvice, polky, ribezle čili hrozinky, moruše, borjovky, drišťale, figy a ananás. Tyto dvě poslední u nás nerostnau, ale jich dovážejí z teplejších krajín, a sušené v sklepích prodávají. Mandľe se urodí i v Uhřích, ale jen v teplých dolnozemských krajích.

33. O štěpení.

Janík hádal se s Balkem, že plánka je těž jablkoň, Balto to nechcel' uznati, nebo plánky jsau kyselé a jablka sladké. Předložili tedy otázku pánu učilířlowi, a on wděčně jim to wysvětlil' takto. Plánka jsau těž jablkoň, proto i jej owocina je divá, kyslá a wěchutná, jako i skutky člowěka divého a newzdělaného jsau ne tak uhladené a příjemné, jako wzdělaného. Ale maudrý člowěk i z té divé plánky wycho-wá dobrau jablkoň, která mu welké a sladké jablka donášseti bude, a sice tak, když puik plánkový odpilí a do něho zassťepí mládník z dobrého stromu. Tako-

wéto sstěpení děje se buďto do rozkal'u, aneb za kôru, aneb sřze spájanie, aneb sřze očkowanie. Wsfecky tyto způsoby tuto na krátce opíšeme, a po pol'edni w sřkolské sstěpnici ukážeme. Do rozkal'u sstěpíme tak, když pník odpílený rozkal'áme, a mládník zastrauhaný do rozkal'u wložíme tak, aby se lyko s lykem spojil'o, lebo zapamatati sřlussí že co jsau w člověku žily, to je w stromě lyko, tadial hore dolu pohybuje se sřtáwa, a z ní ukládá se dřewo, vyhánějí listy, kwět i ovoce. Máme tedy lyko s lykem spojití, aby sřtáwa z kořene wníkati mohla do mládníka a tomu poskytowati wlahu a potřebnau poživu. A hle tuto surowau sřtáwu promění mládník na dobrau a sladkau, a vydá ovoce chutné a krásné. Toto byl' nejprwnějšší způsob zosřlechtowání stromu, a protož od sřstiepaní dostalo jměno sřtěp.

Druhý způsob je za kôru wkládati mládník, a tak by se vlastně nazýwati mělo zakworení, že se mládník zakwori. Toto děje se na počátku Máje, když, je pník již zelený, awssak mládníky sme ještě w zimě nařezali a w pímnici w mokřém písku drželi, tak aby ani wyschnauti ani wypuřkati nemohli. Wníkowi teraz wrch odpílíme, a odpíl pěkně zarownáwe ostrým nožem. Me již nerozsřtěpíme dřewo, jen kôru na jednom neb wíce místech od dřewa škulcem odtisneme a mládník zastrauhaný wložíme tak, aby jeho lyko s lykem pníkovým se sřtkal'o, a tak můžeme i dwa i tři mládníky wložiti a ranu pozorně oblepíme smol'au a záwážeme handričkau.

Třetí způsob jest spojování čili kopulacie, když mladý pník sme z jadra wychowali, a když tak hrub' narostnul' jako husí brko řasem ho odřezáme a

fosem odřezaný mládník přiložíme, aby lýko s lýkem se dotýkalo, a to pozorně zavážeme.

Čtvrtý způsob jest očkování, když v letě odřezeme mládník zelený i s listem, a za tím listem již leží očko na zimu, toto očko pozorně i s kusem kôry odřezeme i ten listek mu necháme a na pníku učiníme zářez do kôry jako latinské velké T, kôru odchýlíme a vložíme tadnu očko i s lýkem, ale tak aby se lýko s lýkem dotýkalo, a to očko aby wen swobodně trčelo. Takéto živé očko, před Zánem zasstěpené, které jen na budauci jar mělo rosnauti, wyžene jessně tohoto leta; pakli sme ho po Záně asi dwa týdne sstěpili, tak newyžene je u budauciho jara, a nazývá se „očko spící.“

Takýmto způsobem nachowal' člověk rozličné sšlechtné stromy, a má z toho veliký užitek.

Jen wlastní ořech nedaří se sstěpený; protož tam jen ořech posadíme do země a uecháme ho diwo rosnauti. Ale aby posaděný ořech myssi nepožraly, můžeme ho obwázati sšleněným prachem, to nebude překázeti wlahy, ani mladým kořenům, ale myš si na tom pyš poráže.

S sliwy, i broskwině sstěpíme. Ale sliwy budau dobré i tak, když mladý pník často přesázíme.

Mladé sstěpy máme warowati od kozů, wolů, kráv, zajíců, aby nám mládník neodlomil'y a neobhrýzl'y — a stromy wúbec máme chrániti od hausenic, protož na jar třeba obírati suché listy, w kterých sau sšrtné mladé hausenice, a právě proto chowajme w zahradě sštorky, wrabce, dajme pokoj lastowičkám, wšlechny tyto žerau hausenice a tak warují nám

stromy a ovocinu. Kromě toho třeba okolo stromu zem pokopati a popelem posypati, hnojiti a polévati aby strom mohl bujně rosnauti a ovocinu douáseti.

34. O hubách.

Huby rostnau na tmavých a mokrých místech, ale jen v čas vlhké chvíle, zvláště rady rostnau tam, kde jiné zeliny hnijí, ale na čisté vodě nikdy. Jich život trvá nejdále za 14 dní, barvu mají rozličnau, ale nikdy ne čisto zelenau. Ony obsahují v sobě mnoho záživné látky, ale mnohé z nich jsau jedovaté, protož velmi pozorovati máme, abychom nejedli takové huby, které dokonale nepoznáme. Někteří tvrdili, že ty huby sau jedovaté od kterých sříbrná ližice zabehne čili očerněje, aneb od kterých, když se vaří, cibule očerněje. Ale to není pravda, neboť i od takých očerněje, které nejsau jedovaté. My však máme jiné znaky, po kterých jedovaté huby poznáme a síce:

1. Rozkrojme hubu, a jestli rychle barvu přemění a obělaseje, tak je jedovatá.

2. Rozlomme jí, a jestli z ni mléko vyteká, to je zlý znak, a může býti jedovatá.

3. Když se vaří a rozvaří se na černau polévku, tak je jedovatá.

4. Když nepříjemně páchne a nedobře šmeká, i to musí býti jedovatá.

5. Která má křiklavau barvu, buďto celkem červenau jako krev, aneb modrozelenau, aneb černau jako sadze, i to musí býti jedovatá.

6. Která má lipkavau kožku, i to je podezřívá, a může obsahovati jed v sobě.

Vůbec však huby nejprv poumývejme slanou vodou, a tak je pečme aneb vařme. Mnohé slimáky a chrobáky žerou i jedovaté huby.

Oblíbené huby sau: tvrdoš čili tvrdé hříby aneb ~~zvířetní to sotrají~~

penclé, tak též měkýš, kuriatka, plávky, smrže, suroviatka, mlieče a jiné.

Nejjedovatější je muchotrávka, v lesech roste, klobauk má jasně červený, se žltými nebo bílymi škvrnami, byl' ma bílý, prázdny. Ona je velmi jedovatá, a potřebujeme jí proti muchám, totiž namočíme jí do sladkého mléka, a takové mléko vylejeme na tanier, která mucha z toho mléka se napije, každá se otraví, a protož i tu buhu nazvali Muchotravka.

Avšak nemají všechny huby takové klobauky, nebo některé narostnou jako gule okrauhlé, aneb podlhovasté. Z týchto jen tři připomeneme. Smrž, po německy Trüffel, roste v smrekových horách pod zemou na dvě i tři piadě hluboko, a v jaseň, když dozřeje, vydává zvláštnou páchu, a toho času jdau hledati lidé a kopau tuto hubu. Někteří k tomu cíli mají vyučených psů, kteří zapáchnan takové místo a začnou hrabati. Takovéto smrže někteří boháči jako řahůdky kapuji.

Známa je i jelenia huba, která má velmi nepříjemnou páchu, a v lese z daleka jí zapáchnout.

Na l'aukách roste bovist, obyčejně ho jmenujeme volové vajce, barvu má žlutkavou, aneb bílou, když dozřeje, bývá počerná a rapavá, a má v sobě prášek, který vyfúkne a škodí na oči i na prsa. Týmto práškem i včely možno omámiti, když ho nasypeme na žeravé uhlie a pod kláta podložíme, tedy všechny včely v něm omdlené padnú, — ale na čerstvém povětří zase odžijí. Děti se mají varovati, aby jim ten prášek do oka nefauknul.

Ještě jednu haubku vám zpomenem, která v mokré chvíli na klasech ražových a pšeničných vyrostne raz dlžší od samého zrna, vonkajší barvu má červeno-černou, tandnu je ale bílá aneb počervenkavá. Nazýváme jí žitná matka, ale to není matka, nebo je jedovitá, chléb od ní bývá nechutný a nezdravý.

Pleseň je též hubka, ale tak maličká, že ani ty
 rý a há, a předce i ona má

Co sme posavád pripomenuli, ty krotily a tishly krev, ale teraz pojmenujeme také, které krev do pohybu přivedau, zahřejí a obživí. Sem patří všeliké koření jako dumbier, škořice čili cimet, klinčky, muškátový ořech, vanilie, kamfor, harmunčok, onajs, rosca, koriander, temiau, majorán, meta, meduňka, l'avendul'a, rosmarín, chábdfa a lipový květ. Na hořách roste výbolen, jináče děhyl' anebo anjelika a Janoklika zvaný, má květy zelené, a velmi příjemně páchne, zvláště její kořen pěkně páchne, a proti prsním bolestem užívána bývá. — Všecky tyto zeliny dají se potřebovati, jen pozorovati třeba, aby mnoho neužíval' nemocný, neboť ve velké míře zaškoditi mohou.

Na zatvrdliny užívají slezové listy, i petruškovau vňaf, též lenové semeno, smol'u a těm podobné věci.

Cukor hotují z cukrové repy, ze sl'ádiču, z mrkvy, z hrozinek, fig a jiných.

Jedovité jsau: blen, bohl'av, l'ul'ok, náprstník, durman čili trnové jabl'ko a jiné.

37. Slimák.

Slimák patří mezi měkýšě, to jest takové živočichy, které nemají kosti, ale celé tělo je takměř samé břicho, a pokryté jsau slizovitau kožkau, z které vylučuje se vápenná škrupina. Některé s nich ani hl'avy nemají ale jen pysk a žal'udek. Náš slimák má tykadl'a, které dítky nazývají rožky, zpívajíce:

Slimák, slimák, vytrč rožky,

Na parožky!

On má též vyvinuté oči, jazyk i rohovité kusadl'ano i sl'uch má vyvinutý, ačkoli cel'a kožka jeho je citedlná. Nohy nemá, ale místo toho má masitau podešvu, kterau se přilipne o těleso, a dále se pohybuje. On dýchá plücemí, ačkoli jiné měkýšě jen žabrami dýchají. Některé z nich na zimu si výko učiní na svém domčeku, a tak spí pod skal'ami na úslní. Mnozí to sbírají

a v čas pôstu na postní jídla připravují. V německé zemi přes léto tyto slimáky krmívají, a v zyme tolko nasbírají, že plné l'odě slimáků do Vídně posílají po Dunaji. — Vůbec všechny slimáky a měkýše možno za pokrm užívatí, i ptákům za pokrm slauží — Škodné jsau slimáky tam, kde obžerau v zahradách zeliny, než ještě škodlivější bývají v moři, které připiji se na l'odě a provrtají desky a tak pokazí l'od. Ba i celé hatě ze strany mořské provrtají a tak velikau škodu dělají.

38. Pijawice a hlišta.

Mezi čerwami nejznámejší jest pijawice, která žije w wodě, w potofu, w jazeru neb rybníku, lapá si tam malé živočichy, a kdž člověk dnu wstaupi, hned se stá a stá připiji na něho a krew mu cicají. Ano tak i koně, woły napadnuté bývají od pijawic. Ale i ony mají swých nepřátelů, neboť wodni ptáci, ošřpané, ba i mnohé chrobáky wodni chytají pijawice a žerau. Ale i člověk chytá a prodává pijawice, aby nemocným přikladané na bolawé místa, krew cicaly. Ani by ste nemysleli, jak mnoho pijawic zpotřebuje jedná krajina do roka, na př. Francouzko zpotřebuje 33 miliony kusů pijawic. A proto již židka se nalezají.

Zemská hlišta žije w zemi a w mokřý čas vychází ráno i wečer wen, co poznáme po malých krutěninách na zemi. Čerwik tento síce žere nejwice hlen a prst čili úrodnau zem, ale obžirá i mladé kořinky zelinám, a sřze to zahradníkům škodu čini. A poněwadž křtice za tymito hlištami vyje a žerje, proto kde se jich w zahradě mnoho nalezá, ta za ním ide křtice a kopce vyhazujíc škodu čini. Proti těmto čerwům nejslépe je ráno a wečer pozbirati je a smařiti slépkám an fačkám, ano aj kde sadzemi posypeme zem, tam neobstí hlišta. Bodiwná wěc, jak tuhý život má hlišta. Kdž jí i wic kusů posekáš, z každého kusu nowá hlišta naroste. A každá hlišta 64 miliony wajíček sneje. A tak pochopiti můžeme, hlišty wykořeniti nemožno.

39. Rak.

Obecný rak sdržuje se v dírách a pod kořeny, žere živočichy, a má dvě klepetá, jakoby nožnice, kterými kořist uchytí a drží, a má tak obnovující sílu, že když mu klepeto vytrhneme, o krátký čas narostne mu druhé. Každý rok se lení, to jest svrhne škorupinu ze sebe a tehdy je měkký, chudý, slabý a nechutný, protož staré porekadlo, že rak je v tom měsíci dobrý, v kterého jméne není r, tedy v máji, juni, juli a Auguste; na konci Augusta shodí již se sebe škorupinu. — Před samým shoděním má pod škorupinou dvě gulečky, které nazývají rači oči, a před tím je užívali v lékařství, ale důkladnějším zkoumáním se přesvědčili že tyto gulečky rak přehltně, a v žaludku se mu rozpustí a z toho nová škorupina roste. Raky jídáme i pečené i vařené.

40. Pavauk.

Pavauci jsou velmi rozlični, každý má 6 nebo 8 ok, poznáváme je po tom, jak mají oka rezestavené. Živí se jen ze živočichů, a můžeme říci, že jsou to velmi dravé zvířata. Na př. vezmeme jen obecného pavauka, jak nasnuje pavučinu a čeká, až se mucha ulapí do toho sídla, i hned běží ta a ukrutně vycicá svou kořist. Pamatný je vodní pavauk, který má načervenastou barvu a nad stojatými vodami vysnuje svou síť a po vodních zelinách své niti roztahuje, sám pak v jedné bubline plává po vodě a vodní mušky chytá. Křížový pavauk od mnohých držán za jedovatého, a vůbec všechny pavauky mají protivý pohled, a nebývají užívané. Ještě pamatuj při nich, že předcípí proměnu chvíli, když má býti pětá chvíle, tak snují své síť, když má býti šestá a hřmavice, rychle se ukryjí, a před druhým deštěm roztrhají svou tkaninu.

41. Chrobáky.

Mezi násečnými živočichy nejrozšířenější jsou chrobáky, motýle a muchy. O všech násečnících ale poznamenati můžeme, že mají tři části těla: hlavu, chrbet čili prsa a zadek, každé má 6 noh článkovitých, a 2 anebo 4 křídla, krev mají bílou, dýchají dírkami, které se pod každým záhybem nacházejí. Všecky se proměňují, tak že z vajíčka nepovstane hned pravý násečník, ale nejprv bude červík, aneb husenice, potom pupa a tak dostane opravdovou podobu. Mnohé jsou užitečné, ale mnohé i škodlivé. Zmenovitě užitečné včelky, motýle a některé chrobáky říká se to, že létají z květu na květ a tak přenášejí květový prášek a zúrodnují zeliny. Na př. uhorky a tekvice mají osobitný květ s prášničky, který jalovým nazýváme nebo odpadne a po něm nezůstane tekvice ani uhorka, ale druhý květ má hned pod sebou hrču, to jest budauci tekvicu, avšak tekvice tato by nedonesla zralé semeno, ani by nerostla, kdyby včelky nepřenesly z toho jalového květu prášek na tento úrodný. Kromě toho včelíčky snášejí med do svých úlů a nás zapatrují i sladkým pokrmem, i voškem. — U mravence jsou užitečné, nebo z nich hotují jistě kyselinu, kterou v lékárnách potřebují. Ba nacházejí se i jiné mušky kossenilky, které dávají červenou barvu a sice velmi drahou. S hedbnou čerwičkou jsou užitečné a zasluhují, aby sme je chováli.

Teraz opíšeme si některé chrobáky a motýle.

Chrušt je vůbec známý a jiné jméno má škrabák, že totiž keď leze, nohami škrabe, odtud i poře-

kaďlo o člowěkowi, který ťi neumi poraditi, že „chodí jako ťkrabát na nitke.“ Chl'apci totiž pro zábamku přiwážau chříťta o nitku a konec nitky na ťěnu o klinec připewní, tedy chříťt počne letět, ale ho nitka nepuťtí, a tak letí letí do okol'a, a wždy je na jeduom místě. A když uťtane, počne se ťkrabati po ťěně. Chrobáky tyto zjewují se jen kaďdeho 4 léta we welikém počtu, nebo jich pupy a larwy potřebují 3 roky w zemi žiti, tam hnoj, kořínky, zemiaky a jiné zrostliny žwati, až dorostnau a potom na konci máje wyletnau, protož jich němci májowými chrobákmi, Maikäfer jmenují. A taký čas zjewí se jich na milliony, tak že cel'é hory a zahrady obsadnau a wťecky listy obžrau, jako kobyl'ky. Němci tyto chříťty ťbirají, hl'awu, nohy a křídla odhodi a ostatné s mlékem jidáwají, a prawi že to tak chutná, jako mandl'e. Ale i kury a kačky to welmi rady žerau, a když jim ťtom potraťeme, tak rychle pohl'cau chrausty.

Sich čerwíky nazýwáme pandrawy, pondráky, to jest ty bílé čerwy, které za pl'uhem se wyoráwají. Na ťťěťtí mají i ony mnoho nepřátel'ů, jako křtice, kawky, wrany, polné myťšš, ba i psy jich žerau.

Jeden pán w jťťém měťtě dal' wybubnowati, že za jednoho chříťta dá ťřibrný dwadcátník. S začali ťbirati chříťty, kterých práwě tolko byl'o, jako prachu, tak žeby byl'y cel'au úrodu ťežral'y. We mřecích, ťudech a bečkách jich donesli na trh, a žádati toho pána, aby jim pl'atil' za kaďdeho dwadcátník. Ale on wybral' ťi jednoho chříťta, a zapl'atil' za něho dwadcátník, a řekl', že on jen za jednoho ťlibil', a že wice nepotřebuje. Mahněwal' se lid, že tak zle rozuměl'

bubnowačce, i odnesli wsecky ty chrůsty tomu pánowi do zahrady. Ale on měl' již wodu w kotlich nawařenau, a dal' chrausty obariti, a tak cel'é mesto, a celý chotář ochránil' od pazřawých chrůstů, nebo pozatim tam nikdy tak mnoho chrůstů nebylo, lid ale později se přesvědčil, že jen sobě dobře činil', když chrůsty posbíral' a wykazil'. —

Widěli ste swatojanskau mussku? je to sám w sobě počerný chrobáček, ale w noci jako fosfor swítí jeho tělo. A že jen okolo Jána wyletuje, protož ho nazwali swatojánstou musskou.

Roháč má weliké parohy a na dubech žije, jeho ale pondrawy žerou dubowé dřewo.

Boží krawička má 7 bodek na křidlech, a proto se tak nazývá, že wydává jistau sstáwu, kterau staří Slowáci proti bolení zubů užíwali.

Motýle jsou trojake, jedny létají we dne, jiné jen wečer, a jiné jen w noci. Nejkrásnějši jsou, které we dne létají, ale ty i nejwětši škodu dělají, když jako hausenice wsecky owocné stromy obžerou. Tu jen některé opíšeme:

Otakárek (machaon) má zl'uté křidla s černými pásami, a na kraji pozláčené; na zadních křidlech má 6 modrých kolieš a jedno kolečko červené.

Smútil' má černé křidla s bílými a červenými bodkami; perliček je menšsi motýl a poznáme ho po tom, že na zadních křidlech na opaku má jako perl'y ligotawé škrvny. Píssař je modrý, jinak i dühowka se jmenuje a pásy má bílé.

Z wečerních motýlů jeden se jmenuje hámrník, nebo má na opaku na křidlech bílé kládimo čili hámrník, jakoby latinske T.

Roční motýlowé wyzeraji jako sown, a nazývaji se mury. Jedna takáto mura má na opaku pod třídlem wymalowanú kuffu se šípem, a nazývá se kuffowa mura (Acronycta psi.)

42 42. Ryby.

Ryby mají červenau ale chl'adnau krev, dýchají ne plícemi, ale žábrami, které sau jim na hrdle postavené. Plávaji pl'ytvami, a cel'é těl'o mají pokryté šupinami. Místo kosti mají chrupky, jiné zas osti. A každá ryba má v sobě jeden mechúr, který podle libosti rozduje, anebo stl'ačí. Když ho rozduje, tak se jí těl'o vyduje a ona vyběhne do hora, když ho ale stlačí, tak se jí tělo sauží a ona padne na spodek do vody. Maso z ryby je chutné či vařené, či pečené, ale pozorovati máme, aby sme osti všecky ven vybrali, nebo kdyby čl'ověk ost zjedl', ona by se mu zadrápl'a do hrtana, a tak by umřel', jako se to stal'o v Štitniku, kde panská slečna zadržl'a se rybecou ostou, a tam leží pochovaná v evanjelickém chrámě.

Nejchutnější ryba v potokoch pod horami je pstruh, krásně bodkatý. Ve Váhu a Hronu řapají pod ustvy, v Tise a Dunaji chytají štuky. V moři ale plávaji veliké ryby žralok jmenované, které narostnau na 5 sáh dl'auhé, za řodmi plávaji, a čl'ověka odrazu přehl'tnau.

Velryba je největší zvíře na zemi, ona patří mezi cicavé zvířata, nebo rodí živé mládě, které cicá; kdežto ryby kladau jikry, z kterých se liahnau mládě rybky. Velryba dýcha plícemi a má na hlavě díru, kterou vodu vystřekuje. Narostne na 10 i 11 sáh dl'auhá, váží 1500 centů, a když chvostem udře na menší řod, tak jí převrhne. Hrtan má jen úzký, tak že jen malé rybky přehl'tuje. A předce i tuto velrybu člověk zabije hákami, a z jej tuku hotuje rybolej, po německy fisbrán, z jej zubů ale hotují rybokost, po německy fisbain.

43. Had.

Had má dlahé tělo, nohy nemá, a předce rychle se pohybuje tak že se stahuje a vytahuje. W pysku má ostré zuby, a jazyk na konci přeseknutý. Dva zuby má prázdné, w kterých se nalezá jedovatý moř, a když ukašl člověka a ten moř do rány přijde, tak rána zapuchne, a člověk snadno umřeti může. Had žere žaby, myši, ptáčky, ba w horaucích krajech nalezá se i tak velké hady, že celého barana prohltnau. W Americe pak jesto štrkací had, který chvost má rohový, a když se pohybuje, tedy štrká. Toto je nejedovitejší had, a člověk pod pár okamihami umře od takéto rány. Uvšak podivná věc, že swině se nebojí hada, ale i tohoto štrkáčeho sežere.

U nás rostnau jen menší hady a sice w horách užowka to jest úzký a krátký had, ale jedovatý. Jinýž zas nazývá se okulárník, nebo má na hlavě také pásky, jakoby okuláre. Někdý býwal tu i hřebenišlý had, který vycházel na stromy a hwiždal, a tak lidi mamil, a owce žral. Někde po domech sdržuje se had krawodoj, který krawy cicá. Ale jesto i wodni had, který wšak není jedovatý.

44. Havran.

Havran menuje se jináče krkavec. První jméno dostal proto, že má barvu vranau to jest černau; druhé jméno dostal proto, že hl'as vydává krkání podobný. Dělá své hnízdo na vysokých stromech, a do nich jen dvě vajca snese, a když mladé krkavče dorostlo a peři mu narostlo, odnesau ho staří do vody studené a tam ho operau. Žere mrcinu, lape i myši, slepky i jiné ptáčky. Zbojníci se jeho hl'asu obávají, jakoby jim prorokoval, že přijdau na šibenici. A když zbojníka na šibenici oběsili a lidé odešli, hned přiletí celý krdeľ havranů, a zobaji tělo z něho. — Pták tento má tu vlastnost, že blyskavé věci kradne a do svého hnízda odnáší, jako kavka. Tak z jednoho domu zkapal'a stříbrná ližice, a domácí pani obviňowala sl'aužku, jakoby to ona byl'a tu ližici

ukradla. Slaužka pl'akala, vymlauvala se, věřila se, že ona neukradla: ale to všecko nepfatiŕo, paní jen na slaužku skl'adala tu krádež. O pár dní šel' pán na poŕovačku do hory a zazřel' na vysokém stromě krkavčí hnízdo, i řekne svému sluhovi, aby vyšel' na ten strom a hnízdo celé dol'u snésl'. Slauha vyšel' na strom, krkavca právě tam nebyŕo, jen dvě ml'adá gangoleta otváraly zobáky. Pozorně obrezal' konářiky a snésl' celé hnízdo i s gangoletmi. Pán donésl' domů to hnízdo, a když ho pozerali, co tam všakového nakl'aděno, našli dva dukáty a tu stříbrnau ližici, která byla zkapala. Teraz přěsvědčili se, že slaužka je nevinná, a že to krkavec schytil', z obl'oka, kde paní jahody jedla, a ližičku i s tanierikem na obl'oku byla nechal'a. Ba i ty dukáty byl' z toho jistého obl'oka krkavec schytil', když si jich pán tam přěčítaval', a na chvílku byl' od obl'oka odešel'.

Slaužka pánu Bohu děkoval'a, že tak její nevinnost dokázal'.

45. Welblaud.

Nejužitečnější živočichy jsau ty které přěžauwají, mají na nohách po dvě přední ratice a za nimi ještě po dvě menší ratice. W horní čelusti nemají předních zubůw, čili kausáků. Sem patří nasse domácí howádka, totiž kráwa, owce, koza, bywol, a z divých jelen, srna, divá koza, kozorožec, a krom toho w studených krajinách sob a rěn, w teplejších pak welblaud. O tomto welblaudu budeme nakrátkce rozmlauwati. Bydlí on okol'o Jeruzaléma a w teplejších krajech Azie a Afriky. Narořtne na sáhu wysoký a na půl druhé sáhy dl'auhý. Má na hrbtě wypuřký hrb, a dl'auhé nohy. Žere zeliny, i trní, bodláci a jiné twrdé zrostliny, ba kdýž je hladný i slámu, i suché pruty wrbowé. Smed dl'auho wydrží, a proto

na puštinách, kde není vody, za den i za dva ide bez toho, aby ho napojili. Kráčí přímo, za den ujde 20 mil, tedy dvaraz tolik, jako nejlepší kůň, unese 12 i 15 centův břemena, a dá se tak ztrotiti, že ani uzdu, ani bič nepotřebuje, a paubým slovem zprá-
wovaný bývá. Když si chce člověk naň sednauti, vešklaud klesne na kolena. Z jeho srsti dělají po-
krowce, z mléka sýr a maso jeho jidají, jako hověží. Jiný rodzaj má dwa hrby, a takový nazývá se
d r o m e d á ř.

46. Medvěd.

Po horách bývají rozličné zvěřiny, největší však a nejmocnější je medvěd v našich horách. Narostne na sáhu dl'auhý, na tři stopy vysoký. Po horách idauci mrmle. Zere ne jen maso, ale i oves, ovocinu a hmyz, jmenovitě mech rád žere, a proto napadá včelince a vel-
kau škodu činí. V jaseň žere pl'ánky, ljeskové ořechy, borovnice, oves, žal'ud, když pak vol'a zabije, nejprvé mu krev vycicá. V zimě od Michala do Ďúra spí ve svém brlohu, nežere nic, len nohu si liže. O Pavle po Vánocech obrátí se na druhý bok. Na jar vyjde vy-
chudnutý a jedovitý, a co dostihne, to zabije. Od člo-
věka však utěká, jen když ho ranili aneb je velmi l'ačný, tedy i člověka napadne. Někteří chceli se ratovati a vydrápali se na strom, ale zle si poradili, nebo medvěd umí výborně leztí na stromy, zvl'áště prosté. Když ho zastřelí lovec, tedy nejvzáctnější je kožušina, sádl'o a noby, ale i jiné maso dá se jísti.

Chytají ho rozličným způsobem, a když ho uřapili, prodají ho komediantovi, který ho cvičí tancovati, a sice takto. Dají ho do železné klétky a bubnujice kažau mu tancovati, a když neposlauchne, přiloží se od spodku rozpálený železný mřež, který mu nohy pálí, tak že musí jedno za druhým nohy udvihovati. Vtedy odtisnau

rozpálený mřež a přinuti ho při bubni tancovati a potom na řetězi voděný ukazuje se lidu a za peníze zabává obecnstvo. Ale jako kolvek skrotěný citi svau sílu, a jestli mu kdo křivdu učiní, snadno se pomstí.

47. Opice.

W teplých krajinách bývají opice, které mají tělo člověku podobné, ale rozumu nemají. Tělo mají srsti obrostnuté, místo noh mají ruky, tedy čtyry ruky. A či znáte milé dítky, jaký rozdíl je mezi rukau a nohau. Taký rozdíl jest, že na noze wšfecky pět prsty wedle sebe postawené jsau, tak že nohau nic ul'apiti a jakoby do hrsti uchytili nemůžeme. Na proti tomu na ruce máme čtyry prsty proti pátému palci postawené, tak že palec pohybuje se proti prstům, a cokoli prsty sřlaćují, to palec protitřačí. A hle opice má na wšfech konćinách ruky, a proto snadno se zachytí na stromě a velmi hbitě leze ze stromu na strom.

Dny žerau owocinu, některé i wajca a chrobáky. Bývají na stromech w celých křdlech, kde ustawičný šřřek dělají. Když jdau do zahrad owocinu krásí, jen jedna mejde do zahrady, ostatní stojí opodál na 10 — 12 kroků od sebe. Ta jedna wysřřtrabe se na strom, a jablka trhajíć hádže druhé, druhá třetí, třetí čtvrté a tak dále, a poslední šřřl'adá w lese na hromadu, kde potom spolećnau hostinu mají.

Opica se snadno naučí nasledowati člověka, a co widí, to i ona chce činiti. Wšřřak že rozumu nemá, dokazuje i to jediné, když člověk nakł'ade ohně na watru, a odejde přeć, opice hned přiběhnau a zehřívají se okolo watry pokud hoří, ale ani jedné nepřijde na um, aby na watru dřewa položila, aćtoli

tam strže člověka nahotoweno. A tak když oheň wyhasnul', smutné odcházejí.

Jeden pán držel' w domě opici, a wycmčil' jí, že wodu nosil'a, poháre umýwal'a, dřewo do kuchyni donássel'a, pečenku na rožni obracel'a a jiné věci mysl'uhowal'a. Kaz ten pán se holil' břitwau, a když odessel' opice wzał'a břitwu a pořezal'a si bradu.

Tuto hlaupost opic upotřebuji lidé na to, aby jich nachytali. Dnese tedy člověk mysu do lesa, naleje do ní wody a umýwá se, potom wyzauwá a obawá si čizmy, a když odchází, naleje na mysu smoly roztopené, a nechá tam wíce párů čiziem, a do každé čizmy naleje smoly. Saknáhle člověk daleko odessel' opice sítou se stromu, počnau se umýwati, jiné čizmy obawati, a w tom wrátí se člověk aneb i wíce mužů, chytají opice na powrazy, nebo ty w čizmách nemohau na stromy lezti, ty pať co se smolou umyl'y, newidi očima, a motají se jako slepé.

48. Tělo.

Mám tělo duši. To tělo widím sám na sobě i na jiných lidech. Ono záleží z částek a z údů: hl'ava, dřik (trupel) a úd y jsau try hl'avní částky těla. Na hl'avě mám temeno, sl'uchy, uši, oči, nos, lice, ústa, bradu. Hrdl'o spojuje hl'avu s dřikem. Na dřiku máme plece, prse, hrbet, břicho, kříže a ledví (bedrá). Ruce a nohy to jsau naše údy. Na ruce poznám loket, dlaň, prsty, hrst', pest, haždý prst skl'adá se z třech čl'ánků. Na nohách jsau kolena, daučele, členky, paty, laby a palce.

Tělo jest pěkně učiněno a uměle poskl'ádáno; ono se živi ~~pokrmem~~ a nápojem; roste a jest mladé, čerstvé do času, potom se zestará a zemirá. Zdravé, bystré a čerstvé tělo, jest poklad člověka veliký.

49. Duffe. Duch.

Duffi newidime ani při sobě, ani při jiných lidech, ani samau čistau duffi. Duffe jest newiditelná. Jen z toho, co duffe koná, poznáváme ji. Cože tedy duffe koná? Duffe obživuje tělo, ona jeho údy pohybuje, bez ní se ono ani nehne, jest mrtvé. Duffe wšak i po smrti těla žije, ona jest nesmrtedlná. Duffi lidstau woláme také duchem. Duffe čili duch poznává a pochopuje věci, myslí o nich, rozumí jim, rozsuzuje jich; pamatá si, co se stálo a rozpominá se na to. Dtud má duch rozličné dary či schopnosti. Schopnosti ducha jsau: rozum, mysel, rozsudek, pamět, rozpomínka. Duch swobodně činí, co sám chce, a tak má při wšeckém činění swém i swobodnau wůli.

J učinil' Hospodin Bůh čłowěka z prachu země a wdech' w chřipě jeho dechnutí života; i byl' čłowěk w duffi žiwau. — 1 Kn. Mojž. Kap. II, 7.

50. Bůh.

Bůh na nebi jeden jest. Bůh duch jest, a proto jej viděti nemůžeme; než z toho, co on učinil' a z Písma Svatého pána Boha poznáváme. Bůh z ničeho učinil' čili stvořil' tento cel'ý svět; on postavil' slunce, hvězdy i měsíce vysoko na sklepení nebeském; on učinil' zemi, živočichy, rostliny, kameny, oheň i wodu na té zemi. On učinil' i nás lidi, a dal' nám tělo, duši, oči, uši i všechny údy; rozum, mysel, pamět i všechny smysly. Bůh všecko stvoření zachovává, opatruje a všecko, což živo jest, on živí. Bůh jest Stvořitel a Opatrovnik všeho.

Slyš Izraeli: Hospodin Bůh náš, Hospodin jeden jest. — 5. Kn. Mojž. Kap. VI, 4.

Hospodine, ty jsi Bůh, kterhž jsi učinil' nebe i zemi i moře, i všechno, což w nich jest. — Skutf. Ap. Kap. IV, 24.

51. Anjelé.

Anjelé přebývají na nebesích; nemají těla, jako my lidé; jsou to pauzí čistí duchové. Anjelé jsou dobří, nic zlého nečiní; jejich jediná práce jest, Pána Boha chváliti, jemu sloužiti a jeho vůli ochotně plniti. Anjelové na rozkaz Boží ochraňují a stráží nás lidi. Prosimě tě Bože aby nás i dále ostříhali. Svým Anjelům přikáz, vssat jsi Bůh jich i nás!

52. Wůle Boží o nás lidech.

Pán Bůh chce i nás hříšných lidí po této časné smrti k sobě do nebes přivésti, a tam spasiti, čili na věky šťastnými učiniti. Proto žádá Bůh od nás, aby sme w něho samého upřímně věřili, jej nade wsecko a bližního svého jako sebe samého milovali, hříchů se vyhýbali, pobožně živi byli, a tak Wůli Boží plnice, do jeho nebeského královstwa se dostali.

Proto také dal' Pán Bůh na tento svět svého jedno-rozeného Syna, Ježíše Krysta, Pána našeho, který nám vůli Otce nebeského dokonale zvěstoval; za naše hřichy na kříži umřel, svou newinnou krev wylil; tak nás on od věčné smrti vykoupil, milost a spášení u Boha Otce nám wyžistal'. Od Boha Otce i Syna pochází Duch swatý a na nás sestupuje, nás k dobrému powzbuzuje, w pravé wěře posilňuje a k tomu věčnému spášení vede.

Milowati budeš Pána Boha svého z celého srdce svého a ze wšší duše své a ze wšší mysli své; — to jest první a veliké přikázání. Druhé pak jest podobné tomu: Milowati budeš bližního svého jako sebe samého. — Ewanj. Mat. Kap. XXII, 37. 38. 39.

Tak Bůh miloval' svět, že Syna svého jedno-rozeného dal', aby každý kdož věří w něho, nezahy-

nuť ale měl' život věčný. — Ewanj. Jana Kap. III. v. 16.

53. Náboženství křesťanské. Písmo Svaté.

To náboženství, které Pán Ježíš Syn Boží učil' a lidem zvěstoval', nazývá se náboženství křesťanské. Ono učí pravě poznávati a vychvati Boha Otce, Boha Syna, Boha Ducha Svátého, a tak Boha w Trojici jednoho.

Náboženství křesťanské sepsáno jest w knihách, které se obyčejně Biblia, lépe wšak Písmem Swatým aneb Słowem Božím nazývají, a to proto, poněwadž z rozkazu a wnutnutí Božeho sepsána jsau, a w sobě obsahují prawdy samým Bohem nám zjemené. Písmo Swaté se dělí na Starý a Nowý zákon. Starý Zákon pisali Mojžiš a jini Proroci. W něm Bůh wydal' věřicimu národu Židovskému dasatero Božích přikázání a zaslíbil' poslati na tento swět Syna swého za Spasitele wšech národů. Nowý Zákon sepsali Ewanjelistowé a Aposstolowé ti, kteří toho Spasitele Ježíše Krysta Syna Božeho widěli, s nim chodili a jeho slova slyšeli. W nowém Zákonu wyprawují Ewanjelistowé o narození, o skutcích, o učení, o umučení, wzkříšení a na nebe wstaupení Pána Ježíše Krysta. Za nimi Aposstolowé také učení Pána Kristowo a spolu to pisali, jak se ono po swětě rozšírowalo. — Cokoli nám o Trojjediném Bohu znáti, a co k našemu spasení věřiti a činiti potřebné, to wšefco dostatečně a dokonale w tomto Swatém Písmě napsáno stoji. Žáden člověk k tomu přidati ani z toho odňati nemůže.

54. Cirkew Křesťanská.

Každý člověk, který pokřten jest, a věří w Otce i Syna i Ducha Svátého, jest Křesťanem. Wšickni věřící křesťané spojeni jsau jednotau swaté cirkwe obecné, ježto Pán a Pastýř jest sám Krystus Ježíš, kralující w nebesích na věky věků. Wšak křesťané na té zemi dělí se na rozličné

zewnitřné Cirkwe. Jestli mezi křesťany ua zemi Cirkew Ři-
 msko Katoická, jejíž nejwysšší biskup jest Pápež Řimský. Jest
 cirkew Wýchodná čili Starowerstá, která sebe samau
 Prawoslawnou nazývá, w níž nejwysšší biskupowé Pa-
 triarchy se jmenují. Cirkew ta ku níž se my přiznáváme, jest
 Cirkew Křesťanská Ewanjeličá dle Augšpurstého
 wyznání. Ewanjeličau se wolá proto, že jediné tomu
 věří co we Swatém Ewanjeliu a w knihách Starého i
 Nowého Zákona napisano stojí, a wšsecko, coby kromě toho
 o Bohu někdo kázal, zawrhuje, Ewanjeličy dle augšpu-
 rstého wyznání proto se jmenujeme, že wšsecko o Bohu a
 Božích věcech tak wyznáváme, jako to reformátorowé Cirkwe
 Doktor Martin Luther, Filip Melancton a jiní podle Bisma
 Sw. sepsali, a r. 1530-ho Císaři Karlowi V-mu w městě
 německém Augšpurku předložili. Kromě náš Ewanjeličy dle
 tohoto Augšpurstého wyznání jsau ještě Ewanjelici dle Hel-
 wétstého wyznání. Cirkew Ewanjeličau zprawují z duchow-
 niho stawu Superintendentowé, Seniorowé a Slova Božicho
 Kazatelowé, ze swetstého stawu starší lidu čili Presbyterowé.

55. Desatero Božích Příkazání.

Nebudeš mítí Bohu jiných předemnuu.

Newezmeš jména Pána Boha swého nadarmo.

Pomni abys den swátečný swětíl.

Čti Otce swého i matku swau, abys dlaugo
 žiw byl na zemi:

Nezabiješ.

Nezesmilniš.

Nezokradneš.

Nepromluwiš proti bližnímu swému křiwého
 swědectwi.

Nežádáš domu bližního swého;

Aniž požádáš manželky jeho, ani služebníka, ani děmky, ani vol'a, ani osl'a, ani ničeho, což jeho jest.

56. Wira obecná křesťanská.

Wěřim w Boha Otce, wšsemohaucího Stwořitele nebe i země. — Wěřim i w Jezu Krysta Syna jeho jediného, Pána nasseho; jenž se počal' z Ducha Swatého, narodil' se z Marie Panny; trpěl' pod Pontským Pilátem, ukřižowán, umřel' i pohřben jest; staupil' do pekěl', třetí den wstal' z mrtwých; wstaupil' na nebesa, sedí na prawici Boha Otce Wšsemohaucího; odtud přijde souditi živých i mrtwých. — Wěřim w Ducha Swatého, swatau církew obecnau, swatých obcowání, hříchů odpustění, těl'a z mrtwých wzkríšení a žiwot věčný. Amen.

57. Narození Ježíše Krysta.

I stalo se w těch dnech, že wysll'o poručení od Císáře Augusta, aby byl' popsán wšsecken swět. I slli wšsicni, aby zapsáni byli každý do swého města. Wstaupil' pak i Jozef od Galilee z města Nazaretu do Jůdstwa, do města Dawidowa, kterěz s'owe Betlém; proto že byl' z domu a z čeledi Dawidowy. Aby zapsán byl' s Maryjí zasnaubenau sobě manžel'kau těhotnau. I stalo se, když w Betlémě byli, že se naplnili dnové aby porodila. I porodil'a Syna swého prworozeného, a plénkami ho obwinula, a pol'ožila jej w jeslech, proto že neměli místa w hospodě.

58. Zjevení se Anjelů Pasterům.

A pastýři byli w krajině té ponocující a stráž noční držíce nad swým stádem. A aj Anjel' Páně postavil' se podlé nich, a sláva Páně oswitil' a je, i báli se bázni welikau. Tedy řekl' jim Anjel': nebojtež se! nebo aj změstují wám radost welikau, kteráž bude wssemu lidu: nebo narodil' se wám Spasitel, kterýž jest Krystus Pán, w městě Dawidowě. A toto wám bude za znamení, že naleznete nemluwnátko plénkami obwinuté ležící w jeslech. A hned s Anjelem zjewil' o se množství rytířstwa nebeského, chwálicích Boha a řkaucích: Sláva na wýsostech Bohu, a na zemi pokoj a w lidech zalíbení!

59. Pasterůwé u jesli.

S stalo se, kdýž odesli od nich Anjelé do nebe, že tí pastýři řekli wespolek: Poďme až do Betléma, a wizme tu wěc, kteráž se stála, o niž Pán oznámil' nám. S přišli chwátající, a našli Mariji a Jozesa i to nemluwnátko ležící w jeslech. A widewsse rozhlaffowali to, což jim powědino bylo o tom dětátku. S diwili se wssickni, kterýž slýsseli o tom, což jim bylo mluweno od pastýřů. Ale Maria zachowáwala wsscky věci tyto, rozjimající je w srdci swém. S náwrátili se pastýři, welebice a chwálice Boha ze wssého, což widěli a slýsseli, tak jakž bylo jim powědino.

60. Příchod třech Mudrců ku Pánu.

Kdýž se pak narodil' Ježíš w Betlémě, za dnů Heródesa krále Židowského, aj Mudrci od wýchodu slunce přijeli do Jeruzaléma řkauce: kde jest ten narozený král

Židovský? nebo viděli sme hvězdu jeho na východu slunce, a přijeli sme, abychom se klaněli jemu. — To uslyšew Heródes král, zarmoutil se i wsecken Jeruzalém s nim. A protož swolal wsecky biskupy a učitele lidu, tázal se jich, kdeby se Kristus měl naroditi? Oni pak řekli jemu: w Betléme Judowě; nebo tak psáno jest skrze poroka: A ty Betléme země Judská, nikoli nejsi nejmenší mezi knížaty Judskými; nebo z tebe wyjde Wýwoda, kterýž pásti bude lid můj Izraelský. — Tehdy Heródes tajně powolaw Mudrců, pilně se jich wyptáwal, kterého by se jim času hvězda byla ukázala? A když je propaustěl do Betléma řekl; Idauce wyptejte se pilně na to dětátko a když naleznete, zvěstujtež mi, at i já přijda poklonim se jemu. Oni pak wyslyšewsse krále jeli; a aj hvězda, kterauž byli widěli na východu slunce, předcházela je, až i přifedši stála nad místem, kdež bylo dětátko. A uzřewsse hvězdu, zradowali se radostí velmi velikau. I wšedše do domu, nalezli dětátko s Maryji matkau jeho, a padše na kolena, klaněli se jemu; a oteřewsse poklady své, obětowali jemu dary, zlato, kadidlo a mirru. — A od Boha napomenuti jsauce we snách, aby se newráceli k Heródesowi, jinau cestau nawrátili se do krajiny své.

61. Ježíš dítěti k sobě wolá a požehnává.

Jednauc přinásseli k Pánu Ježíšsi dítěti, aby se jich dotýkal; ale uředníci zbraňowali těm, kteříž je nesi. To widew Ježíš, nelibě to nesi, a řekl jim: Nechte dítěti jiti ke mně a nebraňte jim: neb takowých jest králowstwi boží. Amen, prawim wám, kdožbykoli nepřijal králowstwi božihho jako dítě, nikoli do něho newejde. A bera dítěti na lokty své, a wzkládaje na ně ruce, požehnání jim dáwal.

62. Jak silné býti musí milování Boha?

• Jak silné to milování Boha býti musí, sám to Pán Bůh w příkázání swém oznámil', řka: milovati budeš člověče! Pána Boha swého z celého srdce swého, ze wšší duše, myslí, moci i síly swé. Kdež toto dvě powěděl' Pán Bůh; Jedno, že chce nade wšsecko milován býti; jak mnoho člověk moci i síly má, wšsecko aby k milování jeho wynakl'ádal' a tak jmenowitě, aby hned lnul' o srdce jeho k Bohu, kdykoli se na něj rozpoménauti udá, owšsem pak, když o něm a dobrodiních jeho přemysluje. Za tím chce Pán Bůh milováním tím nejwyšším sám toliko milován býti; aby člověk žádného wětšího w žádné věci kochání neměl', jako w něm, nebo dí z celého srdce. Nechce tedy, aby půl' srdce jemu dáwáno byl'o, půl' swětu zanecháno, ale celé chce. Neboť jest hřích Archu Hospodínchu wedlé Dáгона stawěti, to jest, milosti swěta wedlé lásky Boží místo dáwati. A we chrámě, kterýž sobě byl' Bůh wzděl'ati poručil' nedal' žádných obrazů stawěti, kromě dwau Cherubinů, ukázati chtěje, že které srdce chrámem jeho býti má, tu on sám místo miti musí, kromě že také Anjelům swatým a nebeským věcem, abychom je w srdci měli, místa přeje.

Nezapowěděl' sice Pán Bůh i jiných věci milowati, kteréž nám we swětě potřebné a pohodlné jsau, ale zapowěděl', je tím welikým milowáním milowati, tomu jmenowitě chtěje, s jakýmikoli věcmi we swětě zacházíme, milost wšsak a žádost k Bohu wšsude aby předčila, Bůh aby byl' nasse nejlepšší utěcha, nejdražší poklad, nasse nejmilejší dědictwí. Pakli i stwořené věci milujeme, život, zdrawí, poctiwost, statek, jidlo, pití, přátelky, rodiče, ditky,

manželé sebe wespolek, a cokoli jiného, tedy aby to jen w Bohu a pro Boha, a do Boží wůle bylo; sice měkolibý to bez Boha býti a přes Boží wůli od Boha odvoditi, tak žeby č'owěk w l'ásce Boží překážku měl', tedy aby to wšsecko milé opustiti hotow byl'. To jest Boha nade wšsecko, ze wšši duffe, moci a sil'y swé mil'owati.

Amos Komenstý.

63. Jako máš o Bohu ustawičně přemyslowati?

Přemyslujeme o Bohu jako poněkud o nepřítomném; poněwadž jestě vzdálený zůstává zraku našemu, jestě se newidíme twáří w twář. Rozml'auwáme pak jako s přítomným, proto že newiditedl'ně s námi jest. Dboje to wywolené duffi sl'adké.

D zpominání na Boha Dáwid dí: Předstawuji sobě Hospodina před obličej swůj wždycky, a z té přičiny rozweselil'o se srdce mé a zplésala sl'awa má (Zalm 16 v 8, 9). On hle králem byw a těžké práce a ustawičná zaměstknání maje na Boha nezapomeul' nýbrž jákž dí, jej sobě před oči stawěl wždycky, a tím se rozweselil'o srdce jeho. Kdo zajisté wždycky mysl při wěcech zemských drži, má kwal'towání hojně a potěšení mál'o, srdce pl'né roztržitosti a nepokoje, aniž duchowní radosti co zakusiti může. Dokonal'y tedy č'owěk nejen sobě zwl'ášttní chwilkly ku přemyslowání o Pánu Bohu a jeho dobrotě obírá, ale i při práci jakékoli od lecdud přičinu wezma, na něj zpominá. Ku příkl'adu: Počínáti co ml'uwiti, srdce mu hned připomene, že tu ucho Boží posl'auchá;

pakli činiti, oko Boží že se divá; jili, neb pijeli, rozpomíná se na budauci w nebi rozkošse; postili se, rozpomíná, že w nebi budeme jako anjelé Boží nepotřebující potrnu a nápoje. Jestli wesel' s milými přátely, rozpomíná se na budauci slawné nebeské towaryšstwo. Widili před sebau wěrnau swau manželku, (neb manželka swého manžela) již srdečně miluje, saudi z toho, jaká jest láska mezi nebeským ženichem a choti jeho cirkwi. Pohlédneli na swé ditky milé, rozjímá, jak nebeský Otec na ty jest laskaw, kteříž w bázni synowsté před nim kráceji.

Kejraději pak nábožný člověk o skutcích Spasitele swého, kteříž jsau potěšení a spasení nasseho základ, přemýšlli, odemšad sobě opět přístup k tomu bera. Sedneli ke stolu, zpomíná jak Spasitel dobrovolnau chudobu pro nás podstaupil', hlad a žížeň k vyplaceni l'akotnosti nassi. Pijeli, rozpomíná se, jak Pán Ježíš krew swau wylil' za nápoj swětu. Ji-li, rozpomíná se, jak Spasitel octem a žluči upájen. Když se spáti kl'ade, kl'ade sobě l'ůzko swé za kříž Kristůw, pol'stář za korunu trnowau. Zwlékaje neb obláčeje se, myslí, oděw jak posměšně Spasiteli jednak zwláčen jednak obláčen. A tak podobně z jiných wěci na jiné skutky jeho mysl přenássi. W čemž lépe jest pobožné dussi se cwičiti, nežli to tu wyprawiti. A tot jest w'astně s bl'ahoslawenými oněmi panici nasledowati Beránka, kamžbykoli šel' (Zjew. 14, 4).

Amos Komenšký.

Pravidla mravnosti.

Povinnosti k Bohu.

1. Miluj Boha Otce svého
 Z celého srdce věrného,
 Z celé duše, myslí celé.
 Však si jeho dítě milé.
 On ti dal život i zdraví,
 On ti všecko dobře zpraví;
 On tě chová, opatruje,
 Před neštěstím ochraňuje;
 On tě pro Ježíše Krysta
 Uvede v nebeská místa,
 Do té věčné blahoslavy,
 Kdež panuje pokoj pravý.

2. Boj se Boha, o člověče,
 Před ním žádný neuteče.
 On jest ten Pán Všemohaucí,
 Všudy jsa, všecko vidaucí;
 Zná, co zlé neb dobré činíš,
 Ba i jen co v srdci míníš,
 On bije zlých, pľaných lidí,
 Posílá jim všechny bídy,
 Hlad, nemoce, zlé svědomí,
 Nepokoj, strašné pohromy,
 Posílá na nich bolesti,
 I plnau míru neřestí;
 Naposledy ta smrt vztekľá
 Hodí jich mukám do pekla.

3. Modli se Bohu každý den,
Bys od něho byl náviděn,
By ti dal dobré, jak svému
Dítěti milovanému.

Neb On nám tak sám slibuje,
Že spravedlivých miluje,
Že jim dá čest, rozkoš pravau,
A v nebesích věčnau slávu.

Když si zdravý, modli se též,
Neb od Boha zdraví bereš,
Modli se i v tvé nemoci,
Jen On ti může zpomoci.

Když máš štěstí, požehnání,
Vzdávej Bohu děkování;
On zvyšuje, On snižuje.

A tak moc svou provozuje.

Vzívej Boha v svém sauzení,
On ti pošle spomožení,
Vytrhne tě z tvoje bídě,
Ty Ho vděčně chval u lidí.

4. Přestávej na vůli Boží.

On zná, co tobě osoží:

On svět celý maudře řídí,

A tak požehnává lidí.

On ruší rady národů, (Prísł. 21. 30.)

Když myslí dobrým na škodu.

Ale kde jest dobrá snaha,

Tam ku vítězství pomáhá.

5. Vystřihej se hřícha všeho,
 Neb máš Boha přítomného,
 I kde žádných svědků není,
 Bůh hledí na tvé činění.
 Onť jest i svědek i saudec,
 A tresty posílá prudce.
 I v tajnosti učíš dobře,
 Když hladný o chlebič žobre;
 Neb tvůj tajný skutek pevně
 Odplatí sám Pán Bůh zjevně.
6. Hospodin jen pravdu mluví,
 On nemůže lhati, (žid, 6, 18.)
 Co slíbil, to jistě splní,
 Slovo své neztratí.
 I my pravdu mluvmě všeci,
 Saud nečiňme křivý,
 Co slíbíme, to naplníme,
 Špata člověk lživý.
7. O ty Svatý, Svatý, Svatý
 Bože na vysosti,
 Ty pražádné chyby nemáš,
 Ani žádné zlosti.
 Tys ta Studnice dobroty,
 Smiluj se nad námi,
 A dej nám dobrými býti
 Srdcem i skutkami,
8. Pán Bůh je sám spravedlivý.
 Dobré odměňuje,

Zlých však lidí nenávidí
 A pronasleduje
 Aj utíkají bezbožní,
 Žádný jich nehoní;
 Tresce jich Bůh spravedlivý.
 I vlastní svědomí.
 Boj se tedy o člověče
 Boj saudu Božího,
 A mocný jsa, neutískej
 Člověka slabšího.

9. Bože, Ty jsi milosrdný,
 Plný slitování,
 Hříšného hned nezabiješ,
 Než dáš čas k pokání.
 A když hříšník obrátí se,
 A činí pokání,
 Ty odpauštíš jeho viny
 A mírníš trestání.
 Oh i ja sem nevykonal
 Mnohé povinnosti,
 Protož k Tobě utíkám se
 A k Tvoji milosti,
 Ty odpusť mi provinění,
 Dítěti malému
 A pomáhej, ať sem dobrý
 Tobě Bohu svému.

10. Lépe dáti
 Nežli bráti.
 Nežli po světě žebrati.
 Než raděj choď po žebrotě,
 Než po zbojnické robotě.

11. Kdo má hlavu bystrau, než ruku lenivau,
Ten zanedbá i věc těžkau, spravedlivau,
Neb kdo ruku nenatáhne,
Velkých věci nedosáhne.
12. Lepší maudré mlčení
Nežli sprosté mluvení.
13. Kdo chce pěkně mluviti;
Musí pěkně mysliti.
14. Kdo se za vlastní řeč stydí,
Hoden potupy všech lidí.
15. Jestli tě rozum nevodí,
I horlivost často škodí.
16. Kdo chce mnoho znáti
Nesmí d'auho spáti.
17. Kováč štěstí neukuje,
Každý si ho sám hotuje.
18. Kde tě rádi vidí,
Tam zřídka chodívej.
A kde tě nerádi,
Tam nikdy se nezjev.
19. Kdo v čem zalíbení mává,
To mu hned na jazyk vstává.
20. Kdo sám sobě hanbu číní
Nehoden, by ho bránil jiný.

21. Naštrkni maudrému,
Dovtípí se všemu.
22. Po krívých kdo cestách chodí,
Nejvíce sám sobě škodí.
23. Nedbalost a marnost v mládi,
V starším věku strast přivádí.
24. Pevné vůli, taužbě ušlechtilé
Rado dává nebe dojít cíle.
25. Dobrá rada, je jak ryzé zlato,
Odkoho je kolvek, všecko kaupíš za to.
26. Přívětivost tě dále pešky přivede,
Nežli pyšný a urputný na čtyřech ujede.
27. Spravedlivý zřídka bývá
Kdo se náhlým činem mstívá.
28. Na půl cesty vústřety jde štěstí,
Druhau člověk ať si sám proklestí.
29. Kdo se rád v cizí tajemství dere,
Ten zbytečné na se bříme bere.
30. Co ste dlužni zapřacte,
S děkováním navracte.

Modlitby.

Wšeobecné.

1.

We jménu Otce i Syna i Duchu Swatého A nen.

2.

Pomoc nasse buď we jménu Páně, kterýž učinil' nebe i zemi; jeho swaté jméno buď od nás pochváleno a zwelebno odsawád až na věky. Amen.

3. Modlitba Páně.

Otče náš, který jsi w nebesích! Posvět se jméno twé. Přijď království twé. Buď wíle twá jako w nebi tak i na zemi. Chléb náš vezdejssi dej nám dnes. A odpusť nám winy nasse, jakož i my odpustíme winníkům nassim. S neuwod nás w pokusšení. Ne zbaw nás od zlého. Nebo twé jest království i moc i sláwa na věky Amen.

4.

Sláwa buď Bohu Otci i Synu i Duchu Swatému, jakož byla na počátku, tak buď i nyní i wždycky i na věky. Amen.

K a n n í.

Abba! Otče milý!
W tuto ranni chvíli
Wolám tvoje dítě,
Wyslyš mne, prosím tě:
Dary ducha twého
Wlej do srdce mého,
Bázeň Páně, múdrosť,
Synowstau poslušnost.
Dej co k tělu dusi
Nám wšechněm přístusť

Bázeň diavla zlého
S nástroje jeho.
Anjelům swým přikáz,
Wšak jsi Bůh jich i náš,
By nás sprowodili,
Na rukách nosili.
Barowali pádu
Dnes i chvíli každau;
A do nebe říše
Nesli pro Ježíše. Amen.

2.

Z Bože wstávám
 Chwálu vzdávám
 Otci mému
 Nebeskému
 Za stráž noční.
 Bože věčný!
 Rád také mne

Tohoto dne
 Dstříhati
 A chrániti
 Ode všeho
 Škodlivého.
 Věřim Pane
 Ze se stane Amen.

3.

Bože velký divný v moci
 Slavím tvé smilování,
 Že po této tiché noci
 Vidím nové svitání.
 Božehnáni své mi daruj
 A tomuto dni novému;
 Hříchu, neštěstí uvaruj,
 Weď k životu cnostnému. Amen.

4.

Čas ranni sme dožili
 Spánim se občerstvíli,
 Díky za to činíme
 Bože, a tě prosíme
 Zásvěť nám svou milostí
 Ze tvé nebeské výsosti
 Dej srdce bohabojné,

Vesel'ě a spokojné;
 Z co k životu třeba
 Zdraví, pokoje, chleba
 Odpust' naše hříšnosti
 Potěšuj nás v žalosti
 Zpravuj kroky k dobrému
 Weď k spasení věčnému. Amen.

5.

Otče, vysl'ňš mé modlení,
 Když noc opěl w den se měni;
 Vysl'ňš moje děkování,
 Bžívání i prosby ranni:
 Ty jsi byl' má ochrana
 Od večera do rána.

Nejvěrnějši příteli
 Buď se mnau i den celý,
 Aby moje dnešní dílo
 We všem se tobě líbilo.
 Bez tebe života není,
 Otče, vysl'ňš mé modlení! Amen.

Pr ě d w y u č o w á n í m.

1.

Swatý Bože! ty působíš w nás skutečné chtění
 i činění dobrého; uděl' nám moci i chuti k učení; weď
 nás k umění, znalosti a pobožnosti; dej nám při tom
 dobré zdraví; abychom prospívali maudrostí a věkem
 a milostí u Tebe Boha otce našeho i u lidí. Amen.

My tvé ditky, o Ježíšši
Tě prosíme srdečně
Dej pokoj křesťanské říši
A cvičit se bezpečně.
Dej rodičům požehnání,
Posilňuj učitelů,
Nahrab jejich ustávaní,
Ochráň kazatelů,

2. Dej pomoc Ducha Svatého
K zrostu, zdravé známosti.
Zachovej bar slova tvého
V čistotě a celosti.
Učiň tak Ježíšši Křyste,
Synu Boha živého
Vzdá ti nasse srdce čisté
Chválu času každého. Amen.

3. Věčný Bože ráč mi dáti.
Bych tě mohl pravě znati,
Tvá přikázání plniti
A pobožně živu býti;
Dej mi prospívat v umění,

3. K mému štěstí a spasení,
Mým rodičům k potěšení,
K tvému, Pane zvelebení.
Ať tak stojím v tvé milosti
V časnosti i na věčnosti. Amen.

4. Bože dobrotivý! každé dobré dáni
Pochází na nás z tvého požehnání.
Vážen, rozumnost, maudrost i umění
D uděl nám je k tomuto cvičení.
Dej Učitelům horlivost, chul, silu
Učiň tu chvíli i nám i jim milau. Amen.

5. O Ježíšši Boží Synu!
Buď při nás v tuto hodinu
Když se učít budeme
Ty oswěcuješ mysl nasse,
A posvěcuješ srdce nasse
Ať v pravdě žrůst bereme.

5. Sesli nám Ducha Svatého
K zachování slova tvého
Ať je skutkem plníme,
A jako zvatí Anjelé
Po cestách tvojiich wesele
V tebe veric chodíme.

6. V tvém jménu Bože a Pane!
Zas se učít začínáme,
D nech této nassi práci
Dobrota tvá žehnat ráci! Amen.

P o w y u č o w á n í.

1.

Ditky vzdáváme Tobě, Pane, za wšefco dobré, čemu
sme se naučili. Dejž prosíme, aby nám prospělo k časné i
věčné blaženosti. Požehnej nasseho mocnáře, nasse rodiče, uči-
tele a dobrodince, nasse přátely i nepřátely; který jsi žiw a
traluješ na wěky wěkůw. Amen.

2.

Bože za vyučování
 Vzdáváme ti děkování;
 Dej ať co dobrého wime
 Dřotně pilně činíme. Amen.

3.

Zdrawí pomoci a sil'y, dal' nám k učení Bůh
 mil'y, zprawoval' nás k dobrému; proto děkování
 chvál'a, welebnost, čest neskonal'á budiž Otci věčné-
 mu. Věčně, wděčně, chválíme ho l'askawého, jakž on
 ráčí, nechť každý pobožně fráci. Amen.

4.

Díka tobě, dobrý Pane!
 Za naučení nám dané!
 Domů půjdeme pokojně,
 Neb sme se dnes bohabojně
 W dobrém znouu pocwícili,
 Srdce rozum oswitili.
 Dej prospíwat i na dále
 W mrawich w umění k twé chwále.

P ř e d j i d l e m.

1. Oči wssechněch w Tobě Hospodine daušaji, a ty
 dáwáš jim pokrm jejich w čas přihodný. Otwiráš
 ruku swau a nashycuješ každý živočich podle dobro-
 libezné wůle swé. (Zakm. 145, v. 15, 16.)

2. Přijď Ježíši, drabý hosti! Nakrm a napoj nás
 do sytosti Amen.

3. Hospodine, Bože Otče nebeský! požehnejž nás
 i těchto darů, kterých z twé štědroty požíwati bude-
 me. Amen.

4.

Požehnej štůl tento Pane,
 Pokrmý od tebe dané,
 Pomož mirně požíwati
 A na to dej pamatati,

Že twoje králowstwi není
 Samé piti a jedeni
 Ale w srdci láskau jatém
 Pokoj, radost w Duchu Swatém.

5. Přijď Ježíši, buď hostem našim, štědře požehnej darů tvých. Amen.

6.

O jediný Bože náš!
Ty potřeby naše znáš,
Dej darů tvých z milosti
Požívati v mírnosti. Amen.

Po jídle.

1. Za pokrm, nápoj a zdraví, mé srdce tě Bože slávi. Amen.

2. Chválte Pána všickni lidé! nebo potvrzeno jest nad námi milosrdenství jeho, a pravda Páně trvá na věky.

Děkujeme tobě všemohauci a milosrdný Bože za všecka dobrodini tvá; který jsi živ a králuješ na věky věkův. Amen.

3.

Děkujeme tobě Pane
Za dobrodini nám dané. Amen.

4.

Bože, tys nás rozličnými
Zas nasítil dary tvými;
Za to my tvé velebnosti
Díky vzdáváme z vděčnosti. Amen.

5.

Bože, přijmiš naše chvály
Za to, co sme požívali.
Nebo každé dobré dání
Máme z tvého požehnání.

Dej nám i nyní cititi,
Ze nebude člověk žiti
Samým chlebem, než i slovem
Živeným v Duchu Kristovém.
Amen.

Večerní.

1.

Bůdem spáti,
Dej mi vstáti,
O můj Bože!
Z mého lože,

W rannim čase,
W zdрави zase,
Věřim, Pane!
Ze se stane. Amen.

2.

Při konci dne stojíme,
Tobě díky činíme
Otče náš na výsosti!
Bes nás ráčil z milosti,
Z dnes opatrowati,
Něho zatwarowati;

Prostíme tě, nad námi
Mej stráž w noci při spáni;
Ať si sladce pospíme,
Udy snem občerstvíme.
Začej Tobě čest wydána
Bude od nás hned žrána. Amen.

3.

Otče měl si starost o mně,
J w ten pomínulý den —
D at srdce na to spomně
Prw než mne zajde sen.
Slunce tvé na mne switilo,
Twůj swět těšil mne zas;
Chlebem se tělo sitilo,
Dussi kojil twůj hlas.
Dobré věci, lepší lidé
Život můj slabili;
Redopustils přijit bidě,
W pokoju své žiti.
Práce má nesla užitek,
Otče! z twého dáni;
Mé jměni, i můj přibytel
Měl dnes tvé ochrany.
D nezaslaužil sem toho
Co sfllo z daru twého;
Neb jest při mne hříchů mnoho
A málo dobrého;

Než tobě se důvěrujem
 Otče milosrdný!
 Novou wíru ti slibujem
 Jen mnau nepohrdni.
 Udělíš mi této noci
 Pokojného spáni,
 Ať před zlou ukrutnou moci
 Tvůj Anjel mne bráni. Amen.

Slyš dítě své Otče svatý
 Brvo, než půjdeme spocívat;
 Za dne toho pojehtánek
 Přijmiž wrauci děkowání,
 Ty jsi byl mau pomoci
 Od spítání do noci.

O všemohauci Pane!
 Zadrž mne w své ochraně,
 Mně i roditě moji
 Dej usnauti w pokoji,
 Dej i ráno šťastně wstáti
 Slyš dítě své, Otče svatý.
 Amen.

5.

O můj milostiwý Bože!
 Rbnyž se беру na mé lože,
 We jménu twém předústojném,
 Všému stwořeni welebném,
 Ja nescim toho jist býti,
 Buduli do rána žiti;
 Protož tobě Bože milý
 Boraučím se w tuto chvíli
 S tělem, s dušsi, se wšim což mám,
 Dábla zlého se odřikám,
 Dej pokojné spocíwání
 Všem mým audům obcerstweni,
 Skrof zlou žálost těla mého,
 Zmrtwiž Adama starého,
 Sessliž Anjely k ochraně,
 Ať odpočívám pokojně,
 Již přestaň wšedko mýšlení,
 A přispěj sničku liběžný,

Ať usnu pokojně, tisse
 We jménu Pána Ježíše. Amen.

6.

Přispěj ó můj Spasiteli,
 Na mé smrtebné posteli;
 Když při spravedlivém saudu,
 Počet vydávati budu
 Z vsselikého prohřesseni,
 Z zlych skutků, slow i myssleni,
 Braň, zastaň mne twau zásluhau,
 Ať neupadnu w smrt druhau.
 Ježíssi twůj pot krvawý :
 Necht' mne zatraceni zbawi ;
 Pro twé, Bože můj, woláni,
 Retuj mne w mém umirání.
 Přijmiž Pane Duchu mého,
 Jakožs přijal lotrowého,
 Necht' mi usta twá wolaji :
 Dnes, dnes budeš se mnau w ráji. Amen.

MAGYAR OLVASÓ KÖNYV.

A Á B C Cz Cs D E É
F G Gy H I Í J K L Ly
M N Ny O Ó Ö Ő P R
S Sz T Ty U Ú Ü Ű V
X Y Z Zs.

An-tal, Á-dám, Bé-la, Ceg-léd,
 Cze-czil, Dar-go, E-cseg, É-va, Fe-
 rencz, Csep-reg, Gö-mör, Gyar-mat,
 Her-nád, Ir-ma, Id-dó, Í-da, Já-nos,
 Ká-roly, Lé-nárd, Lány-vár, Má-
 tyás, Nesz-mély, Nyá-rád, Osz-kár,
 Ó-nod, Ör-zsi, Pé-ter, Rá-tót, Sám-
 son, Szik-szó, Tas-nád, Tyú-kod,
 Ungh-vár, Ú-zong, Üsz-kös, Űr-
 mény, Va-dász, Za-ránd, Zsa-dány.

a á b c cz es d e é f g
gy h i í j k lly m n ny o
ó ö ő p r s sz t ty u ú ü
ű v x y z zs.

E-rős fi-ú, gyen-ge lyán-ka, é-des
al-ma, ke-vés le-ves, vé-kony pik-
kely, hosz-szú póz-na, pi-ros ró-zsa,
ve-res nad-rág, sár-ga csiz-ma, bar-
na dol-mány, fe-hér mel-lény, szür-
ke sap-ka, tiszt-a ab-rosz, sö-tét bar-
lang, ha-mis macs-ka, hű ku-tya, drá-
ga á-ru, ko-ra reg-gel, ké-ső es-te,
csen-des i-dő, ned-ves ta-vasz, ke-
mény tél, me-leg na-pok, hi-deg, é-
jek. kar-csú if-jú, ré-gi fegy-ver,
a-vúlt ru-hák, e-rős med-ve, kö-vér
lu-dak, zsi-ros ke-zek, é-les ké-sek,
se-bes lá-bak, ra-vasz ró-kák, sze-lid

ju-hok, szi-laj esi-kók, szo-ros ut-
 czák, szé-les ú-tak, ma-gas há-zak,
 sü-rű er-dők, pu-ha á-gyak, ke-mény
 cson-tok, ne-héz kö-vek, köny-nyü
 tol-lak, szá-raz- füvek, fe-ke-te be-
 tük, ü-res hor-dók, gaz-dag u-rak,
 mér-ges ki-gyók, sö-tét fel-hők, hasz-
 nos ál-lat, vig já-ték, híg to-jás, rit-ka
 ma-dár, szár-nyas de-ne-vér, rö-
 vid é-let.

a, e, i, o, u, ö, ü,

á, é, í, ó, ú, ő, ű,

a, á, e, é, i, í, o, ó, u, ú, ö, ő, ü, ű.

Ab-lak, asz-tal, ár-víz; ár-pa;
 em-ber, er-dő, ér-dem, ér-zés; ün-
 nep, iz-lés, í-ró, í-rás; o-laj, ol-ló, ó-
 ra; un-dor, ud-var, úr-bér; ö-köl, ör-
 vény, ör-zés; ü-reg, üt-ér, ügy-véd.

j=juhász, jó-szág, je-les. jegy-zék.
 s=sá-tor, sáf-rány, sós-ka, sö-vény.
 zs=zsi-dó, zsem-lye, zsá-lya, zsi-vány.
 sz=szücs. szu-rok, szom-széd, sza-kál.
 z=zá-log, zász-ló, zacs-kó, zör-gés.
 ny=nye-reg, nyir-fa. nya-lánk.
 n=nó-ta, nem-zet, nap-fény, na-rancs.
 m=mun-ka, mű-hely, mes-ter. med-ve.
 r=ré-pa, ra-kás, ró-zsa, ros-ta.
 v=vi-asz, ve-zér, vi-rág, var-ga.
 f=far-kas, fegy-ver, fe-nyő, fo-kos
 t=tü-kör, táb-la, tá-nyér. to-rony.
 ty=tyú-kász, tyúk-szem, tyúk-ól.
 p=pa-raszt, pad-lás, pász-tor, po-hár.
 g=gö-dör, gom-ba, ga-lamb, gó-lya.
 gy=gyü-rű, gyo-mor, gyer-mek.
 d=de-ák, da-rab, dal-nok, do-rong.
 l=le-gény, lap-ta, lá-da, lár ma.
 ly=lyán-ka, fe-kély, ör-hely, dölyf.
 b=bor-só, bod-nár, bá-nyász, bá-rány.
 k=ká-ka, kály-ha, kal-már, ke-nöcs.
 h=ha-jós, ha-rang, haj-nal, had-nagy.
 cz=czu-kor, czö-vek, czi-pó, czé-gér.
 cs=csá-kány, csa-ta, csák-lya, csil-lag.

Az oroszán erős. A méh fürge. A tavasz kellemetes. A méz édes. Az emberek halandók. A szalag keskeny kelme. A fenyők magas fák. A czet a legnagyobb állat. Az atya reménysége a fiú. A fának éke a gyümölcs. Az angolna hegyi csermelyekben lakik. Életünknek legszebb szaka a gyermekkor és ifjuság. A gabonafajok közt legtöbb embert táplál a buza és a rozs. Gyalog járni nem kellemetlen dolog a szép vidéken. A láb az egész test támasza. Az erdő rendszeren hűvös.

A kender nagyon hasznos növény. Hát a len és gyapot nem hasznos-e? Mi készül lenből? Hát a kender s gyapot mire való? Nálunk gyapot-fa pamut-fa nincs. Vajjon miért nincs? (Nagyon kényes növény, igen hideg neki itt a lég s a föld, csak olyan helyt terem hol soha sincs tél.)

A selymér (selyem-bogár, selyem-hernyó) selymet, a juh gyapjat, a méh mézet ad nekünk.

Hát a tejet honnan kapjuk?

Jó állat a tehen,

Jó tejet ad szegény.

A disznó míg él, semmit sem használ; de annál többet használ kimulta után. Mi hasznát veszszük?

Nem azért élünk, hogy együnk, hanem azért
 eszünk, hogy éljünk. Ne sokat egyél, hogy sokat
 ehass! Léggel nem élhet az ember, de bizony
 lég nélkül sem.

*Ugy élünk a légben,
 Mint a hal a vízben,
 Ha lég, jó lég nem volna:
 Ember, állat meghalna.*

A rongy alatt is dobog tiszta szív, nem csak
 a bársony alatt. Ne nézz le, ne vess meg senkit
 azért, hogy szegény, A szegény ember is épp úgy
 ember, épp (úgy Isten képe) mint a gazdag. A
 jó szívű gazdag ember jó szívvel segít a szegé-
 nyen. „A ki a szegénynek ad, énnekem add!”
 mondja Jézus.

*A ki mással jöt teszen.
 Meg áldja a jó Isten!!*

Nem minden györöngy gyémánt Nem mind
 arany, a mi fénylik. A gyémánt kö, az arany ércz,
 vagy is fém, még pedig nemes ércz, nemes fém,
 azaz: nem fogja a rozsdá. Az ezüst is nemes ércz,
 nemes fém, ezt sem fogja a rozsdá.

*Mint a nemes érczet
 Nem fogja a rozsdá
 Ugy reád is, mi nem szép,
 Ne ragadjon soha.*

*Híres három hegy-csoport
A Tátra, Fátka, Mátra,
Jó gyermek más jó gyermektől
Nem marad ám hátra.*

A munka

Az emberek sokképen munkálkodnak. A földműves élelmet termeszt. A mesterember kézműveket készít. A fejedelem igazgatja az országot. A vitézek védik a hazát. A pap a nagy embereket, a tanító a gyermekeket oktatja. Én is akarok már tanulni. Atyámat megkérem, hogy adjon engem iskolába. Tanító bácsi sok szót beszél. A gyermekek rendben ülnek és figyelmeznak. Aki nem figyelmezik keveset tanul.

A kis tanuló.

Kicsiny voltam, most nagy vagyok: írni, olvasni tanulok. Anyám ölen nem ülök már, elrepülök mint a madár. Ha csengetnek könyvet veszek; s az iskolába sietek. Leczkém figyelve hallgatom, s mindig mindig megtanulom. Fogadni mernék, engemet. jó tanítóm ezért szeret.

A tisztaság.

A kis galamb a földén tisztítja gyenge szárnyait,
 Megmosdik a kis macska is, nyalván prézínke lábait.
 A fecske, hattyú, récze, lúd, mind mind szépen megmos-
 [danak,

És a folyók hullámaiban vígan fürödnek a halak.
 Minden mi él földön vizen, tudja mi a tisztaság,
 A fák az eső csöppiben—harmatban mosdik a virág.
 És mindenütt e hang beszél: „Légy tiszta és rozsat ne
 [tégy!„

Gyermek e hangot halld te is, s testben lélekben tiszta légy!

Erkölcsei rendszabályok

Atyádat, anyádat, tiszteld,
 Hogy Isten áldását megleld.
 Megfogadd mindenik szavát,
 Mert kívánják lelked javát.

Ne légy fölötte érzékeny,
 Sem hánykodó, kérkedékeny;
 Szelid légy és alázatos, —
 Ugy léssz kedves, kívánatos.

Ne kevélykedj szépségedben,
 Se cifra öltözetedben.

Az legszebb és legjelesebb
 A ki okosabb s kegyesebb.

Ne légy makacs, indulatos:
Az ily gyermek utálatos.

Söpörd elsőbb ajtód táját,
S úgy igazítsd más hibáját.

Te magadból bálványt ne tégy,
De alacsony-lelkű se légy.

Tudj könnyen megelégedni;
Vétek telhetetlenkedni.
Ki megelégszik sorsával,
Ne cseréljen királyával.

Hamar eljár egy két óra,
Minden perczét fordítsd jóra.

Az ételt és italt adó
Íránt legyél hálát adó.

A ki mindent jól cselekszik,
Vidáman kel, s bátran fekszik.

Reggeli imádság.

Könyörgésem legyen az Atyának, Fiunak
és szent Lélek Istennek nevében. Ámen.

Hozzád fohászkodom, óh Isten, jó Atyám
Te őrzél engemet homályos éjszakán.
Vezesse szent karod ma is gyermekedet,
Hogy el ne tévedszszon igaz ösvényedet.

Óh adj erőt nekem a jóhoz Istenem!
Engedd áldásodat hálásan érzennem,
Áld meg kik gondosan nevelnek engemet
Óh Isten, jó Atyám! halld meg kérésemet! Ámen.

Étel előtti ima.

Jövel Jézus! légy vendégünk!
Áld meg a mit adtál nekünk! Ámen.

Étel utáni ima.

A ki ételt italt adott,
Annak neve legyen áldott! Ámen.

Esteli ima.

A nap leszállt, az éj beállt
Álom jó szememre.
Jó Istenem viselj gondot
Alvó gyermekedre!

Te voltál öröm e napom,
 Te óvtad életemet.
 Benned hiszek, benned vetem
 Minden reményemet.

Add veszély nélkül szunyadjam!
 Karjaid között nyugodjam.
 Adj csendes éjt szülőimnek!
 Adj csendes éjt mindeneknek! Ámen.

Urunk imádsága.

Atyánk! ki vagy a mennyekben!

Szenteltessék meg neved!

Jöjjön el országod!

Legyen meg akaratod, mint mennyben úgy itt e
 földön is!

Mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma!

És bocsássd meg vétkeinket, miképen mi is meg-
 bocsátunk ellenünk vétkezőknek!

És ne vigy minket kísértetbe!

De szabadíts meg a gonosztól

Mert tied az ország, a hatalom és a dicsőség most
 és mind örökön öröké. Ámen.

Szentirásbeli mondatok.

„Úgy szerette Isten e világot, hogy az ő egy szülött fiját adta érettünk, hogy minden, a ki ő benne hiszen, el ne vesszen, hanem örök élete legyen.“ Ezt olvassuk János evangyéliomának III-dik része 16-dik versében.

„Jézus pedig mondá: Szeressed uradat Istenedet teljes szivedből, teljes lelkedből, és teljes elmédből! Ez az első nagy parancsolat. A második pedig hasonló ehhez: Szeressed felebarátodat mint magadat!“ Máté ev. XXII. r. 37, 38, 39. v.

Máté evangyéliomának V-dik részében ezt olvassuk:

1. Mikor pedig látta volna Jézus a sokaságot, felmene egy hegyre, és midőn leült, hozzá menének az ő tanítványai.

2. És száját megnyitván tanitá őket, mondván:

3. Boldogok a lelki szegények, mert övék a mennyeknek országa.

4. Boldogok a kik sirnak, mert ők megvigasztaltatnak,

5. Boldogok az alázatosok, mert ők örökség szerint birják a földet.

6. Boldogok a kik éhezik és szomjuhozzák az igazságot, mert ők megelégitetnek.

7. Boldogok az irgalmasok, mert ők irgalmasságot nyernek.

8. Boldogok, a kiknek szívök tiszta, mert ők az Istent meglátják.

9. Boldogok a békeségre igyekezők, mert azok Isten fíjainak mondatnak.

10. Boldogok, a kik háborúságot szenvednek az igazságért, mert azoké a mennyeknek országa.

11. Boldogok lesztek, mikor titeket szidalmaznak, háborgatnak, és minden gonosz hazugságot mondanak ellenetek érettem.

12. ÖrüljeteK és örvendezzeteK, mert a ti jutalmatok bőséges mennyekben.

Névnapi köszöntés.

I.

Kedves édes mama! (vagy papa)

Neve ünnepére

Elkészültem egy kis

Rövid versecskére.

Szives versecskémnek

Az minden értelme:

Hogy édes jó mamát (vagy papát)

Az Isten éttesse.

Éltesse sokáig,

Sok örömet érjen,

Üdvét lelje bennem,

Hálás gyermekében.

II.

*Kedves papa! fogadd
A koszorút, melyet
Lelkem virágiból
Köszögtem neked.
Koszorúmnak legszebb
Virága: a hála,
Soká élj még értünk,
Szerető gyermeked
Szívéből kívánja.*

Talányok, rejtélyek.

*Tetőm hegyes, de széles fenekem,
És mondhatatlan édes a belem.
Testem fehér, de kékes a ruhám,
A gyermekek nagyon szeretnek ám!*

(CZUKOR)

*Tarka-barka a háza,
Maga szarvas állatka,
Bár hová megy sétálni,
Házát a hátán viszi,
Ha megérinted szarvát.
Házába vonja magát.
Nem nehéz talányka,
Ki fejté meg, hogy mi az?*

(CSIGA.)

*Egészen kis keskeny lakhely,
Visszamondba megehetel,
Két végbetűm sebre jö.*

(SIR, IZS, IR.)

Magyar számlálás.

1 egy.		6 hat.
2 kettő.		7 hét.
3 három.		8 nyolcz.
4 négy.		9 kilencz.
5 öt.		10 tíz.
<hr style="border: 0.5px solid black;"/>		
11 tizenegy.		16 tizenhat.
12 tizenkettő.		17 tizenhét.
13 tizenhárom.		18 tizennyolcz.
14 tizennégy.		19 tizenkilencz.
15 tizenöt.		20 húsz.
<hr style="border: 0.5px solid black;"/>		
21 huszonegy.		26 huszonhat.
22 huszonkettő.		27 huszonhét.
23 huszonhárom.		28 huszonnyolcz.
24 huszonnégy.		29 huszonkilencz.
25 huszonöt.		30 harmincz.
<hr style="border: 0.5px solid black;"/>		
31 harminczegy stb.		100 száz.
40 negyven.		1,000 ezer.
41 negyvenegy stb.		10,000 tizezer.
50 ötven.		100,000 százezer.
51 ötvenegy stb.		1,000,000 ezerszerezer
60 hatvan.		azaz. egy miliom.
70 hetven.		1872
80 nyolczvan.		ezer nyolczszáz hetven-
90 kilenczven.		kettő.

Obsah.

(pro učitele)

I. Část. Návod k názornému vyučování strana	25
Názorné předměty	31

(Zde uvedena jména věci mají sloužiti učitelovi k užitečnému zabavání dítek, dříve než čítati učiti se začna u. Věci vůkol' dítěte nalezající se jsau zde nejprřednější pojmenované. Učitel může to na rozličný způsob učiniti, zde na příklad jeden způsob uvedeme. Učitel řekne: žák potřebuje knihu, tábličku, papír, kal, pero, tužku, krédu, pravidko, a pokřade věci ty na stůl', no dítky o hlédnete ty věci, jmenujte každau, a rozml'auvá s dítkami o každé této věci způsobem jednoduchým, aby to rozuměly, otazuje se: co je to? jakové jest toto? co činí toto? co se děje s tímto? kde nalezá se toto? k čemu jest tato věc? a podobné otázky dáva dítkám. — Takovým způsobem rozml'auvá s dítkami o dalších předmětech, na př. pod číslem druhým může učinit tu otázku: co vidíte v této izbě? a tu dítky odpovědí: stůl', stolice, lavice, podnož, škrině, zrcadlo, postel. Na číslo 3 odpovědí: izba tato zaleží ze stěny, povaliny, podl'ahy, atd. Vtipný učitel ku každému číslu těchto názorných otázek rozml'auvá. Příklad takové rozml'uvy nalezáme na straně 30. — Skrže takové učení hned na počátkú žáčik stane se pozorlivým, a dostane důvěru k učitelovi. Spolu nadobude směl'ost m'luviti a začna přemýšlovati, má radost ze své schopnosti. A k tomu nasledují užitky přemnohé. — Při tom učitel má dohlédati, aby dítky hl'asitě a zřetedlně m'luvili, nech opětuje každau otázku! A když odpověd

chybnau dali, učitel ji napravi, a ponaprávenau ať znova opětuji, a pozor dáti má učitel, aby sám zřetelně a čistým vyslovováním mluvil, jinače jeho chyby pochyti i žákové. Takto pokračuje v názorných předmětech dříve, než abecedu učit začne, a když asi 10 prvé názorné cvičby skončil, tedháž počne od strany 1. abecedu učiti jako sám chce, buďto hláskujícím aneb slabikujícím způsobem, avšak podlé čítaní ať cvičí dále v názorných předmětech. Potom pak když dítě v čítaní přišlo na stranu 15, odtud mohou se jména věcí jako výrazna slova užívatí, nebo teď umí žákik o nich mnoho povídat, a skrze takovéto vyučovati se bude duch jeho.

II. Část. Učba v čítaní.

(Na žádost některých panů učitelů položena jest abeceda dlé starého způsobu. Potom jednotlivé písmeny uspořádané jsou podle snadného psaní, aby který chce učitel mohl spojití vyučování písmu s čítáním, tak žeby se dítě písmenu hned i poznat i napísat učilo, což zvláště po městech vzdělanějších do zvyku přišlo.—Knížička táto může sloužiti, i k slabikování, i k hláskování. (Lautirmethode.) Obojím způsobem naučili se lidé dobře čítati. Ale zapřeti nemožno, že hláskující způsob je i snadnější i kratší, ba mnohé dítě, které při slabikování za dlouhý čas čítati neumělo, skrze hláskování za pár dní plynne čítalo. No ale každý způsob dobrý, když ho mistr spravuje a při tom lásku k žákům a pilnost zachovává.)

Těšilo nás, že páni učitelové praktické poznamy na tento slabikář i teraz nám sdělili, jmenovitě s úctau připomínáme pána Ondřeje Kováts pilišského učitele, a pána „B. E. na B.“ jakož se podpísal, též z pešťanského seniorátu, kteřížto pánové cestau svého seniorátu poslali své poznamy a nárady, jakoby se knížička táto sdokonaliti mohla. My sme nárady ty do povahy vzali, chyby

naznačené napravili, žadané proměny uvedli, na kolik to dopauští determinácie potiského dištriktu, kterýž jediné a výlučně československou biblickou řeč chce mítí uvedenu v školách. Protož nemohli sme dz pisati tam, kde se v biblii z piše na pr. zrazen, sauzen, pauzen, ačkoli pochodí od kořene zraditi, sauditi, puditi. Avšak předce sme vložili dz a dž jako osobytneu písmenu, aby dítky i tak byly připravené k slovenskému čítaní. Podobně nemohli sme vyhověti te žádosti, aby se měkké a tvrdé l jen do jedné lekci stáhlo, nebť knižečka táto je podlé bible shotovena a tam je i měkké i tvrdé l, ale tak nešťastni sme byli, že knihtiskář ani při jednom vydání neměl tvrdého l, jakové v biblii a Transcusi všudy stojí. Noví Čechové toto sice zanedbávají, ale na škodu své řeči a její krásy. Teto chyby nesprostili se ani ti pánové, kteří zpěvník vydávali, zamitnuvše tvrdé l, a tak na libovoli nechavše, kdo jako chce čítati. Slovenčina zachováva tvrdé i měkké l, jenže na opak značí měkké tým znakem, které bibličina tvrdému dała. Aspoň učta k naším evanjelickým předkům požaduje, — abychom uměli to čítati, co oni v své horlivosti napisali. A tu Bohužel řídci jsau jako bílí havranové ti, jenžby uměli správně a pravidelně čítati bibliu, a vydali tu krásu řeči, která tam ukryta jest. Ba na to přijde, že nás ti asi 30,000 slováci kalvini zahanbí a převýší, že od těch budeme se učiti dobrému vyslovování, neboť tito maďarským způsobem pišice, tvrdé a měkké l dokonale rozeznávají, a mluvi takto: alye, palyota, Pilyát, kralyovati, lyezsi atd. A tak podržíme i v tomto vydání rozdíl měkkého a tvrdého l. — Předložili sme více pánnům učitelům i poznám váš ten, aby tvrdé r a měkké ř do jedné lekci spojené byly, tak též aby d a đ, t a ť, c a č, s a š, z a ž, h a ch v jedno stáhnuté, méně prostoru zaujímalý a knižečka ľacnějši býti mohla: a domněnka většiny tak se vysloviła, aby jen řozdělené zůstaly, že když

164 dent

43111

mus 111